

Ervarings- deskundigheid

Beroepscompetentieprofiel

Inhoudsopgave

1	Inleiding	03
1.1	Aanleiding	04
1.2	Kwaliteitssysteem voor Ervaringsdeskundigen	04
1.3	Werkwijze	04
1.4	Leeswijzer	05
2	Beroepscontext	06
2.1	Beroepscontext	07
2.2	Context	07
2.3	Positie	08
2.4	Functies	08
2.5	Ervaringskennis van andere professionals	09
2.6	Relevante beroepsontwikkelingen	10
3	Kern van ervaringsdeskundigheid	11
3.1	Ervaring	12
3.2	Ervaringskennis	12
3.3	Ervaringsdeskundigheid	14
4	De taken van ervaringsdeskundigen	16
	Vier kerntaken	17
5	Kritische beroepssituaties en spanningsvelden	19
5.1	De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis	20
5.2	Nabijheid en afstand	20
5.3	Zingeving en zinloosheid en pijn kunnen verdragen	21
5.4	Kracht en kwetsbaarheid	21
5.5	Trots en schaamte, (zelf)stigma en uitsluiting	21
5.6	Nieuwe en bestaande cultuurwaarden	22
6	Competenties	23
6.1	Kernwaarden en grondhouding van de ervaringsdeskundige	24
6.2	De competenties	25
7	Beroepsniveaus van ervaringsdeskundigen	30
7.1	Niveaubeschrijvingen	31
7.2	Beroepsniveaus	32
	Colofon	35
	Bijlage	36

1

Inleiding

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Beroepscompetentieprofiel Ervaringsdeskundigheid (BCP-E) uit 2013 is destijds grotendeels geschreven vanuit het perspectief van de ggz en verslavingszorg. Dit was op dat moment een adequate weergave van de beroepspraktijkomgeving, omdat ervaringsdeskundigen op dat moment vooral in deze sectoren actief waren. Inmiddels heeft de inzet van ervaringsdeskundigen zich uitgebreid naar andere domeinen zoals jeugdzorg, somatische zorg, vluchtelingenwerk, forensische zorg, maatschappelijke ondersteuning en het sociaal werk. De activiteiten van ervaringsdeskundigen in deze domeinen hebben een eigen karakter, werkwijze en taal. Dit is een belangrijke aanleiding geweest voor deze herziening.

Daarnaast hebben de activiteiten van ervaringsdeskundigen ook een verticale ontwikkeling doorgemaakt. In toenemende mate zijn ervaringsdeskundigen werkzaam in leidinggevende, onderzoekende, coördinerende en beleidsfuncties. Ook de verschillende opleidingsinstituten hebben hierop geanticipeerd door het aanbieden van opleidingen met een ervaringsdeskundig perspectief op alle niveaus.

1.2 Kwaliteitssysteem voor Ervaringsdeskundigen

Deze herziening poogt de verbinding te leggen met parallelle ontwikkelingen in het vakgebied van ervaringsdeskundigheid zoals de realisatie van het Kwaliteitssysteem voor Ervaringsdeskundigen (KvE). Onder regie van de Vereniging van Ervaringsdeskundigen (VvEd) is dit kwaliteitssysteem ontwikkeld en bestaat onder andere uit leerplannen, een generieke module en het Professioneel Statuut.

KvE

Kwaliteitssysteem voor Ervaringsdeskundigen

Professioneel Statuut

Er is onder andere gewerkt aan het ontwikkelen van beroepsregistratie, een beroepscode en een advies voor een dynamische kennisbank. Met de komst van deze producten bleek het nodig om het bestaande beroepscompetentieprofiel te actualiseren en te verbreden. Samen vormen ze met het hebben van een beroepsvereniging, een beroepscompetentieprofiel en richtlijnen voor opleidingen het Professioneel Statuut van de ervaringsdeskundige als beroep.

Deze ontwikkeling maakt dat de uitwerking van een aantal onderwerpen niet langer in dit beroepscompetentieprofiel, maar in andere documenten zijn te vinden. Hier wordt in de tekst naar verwezen.

1.3 Werkwijze

In deze herziening is gezocht naar gemeenschappelijke grond. Dit betekent dat alle inhoud van het oude profiel die geldig is voor alle domeinen met inzet van ervaringsdeskundigen, behouden is. Wat specifiek was voor de ggz en verslavingszorg is weggelaten of zodanig herschreven dat er verbinding is met de andere domeinen. Er is dus nadrukkelijk niet gekozen om alle kenmerken van het werk in alle voorkomende domeinen uitputtend te beschrijven. Dit zou een (te) lijvig document opleveren, dat bovendien slechts een momentopname is van een dynamische ontwikkeling.

De gekozen werkwijze maakt dat dit herziene beroepscompetentieprofiel voor meer ervaringsdeskundigen herkenbaar is en hopelijk nog vele jaren toepassing kan vinden.

De gekozen werkwijze heeft een aantal consequenties. Ten eerste is het herziene BCP-E veel compacter dan het vorige. Een uitgebreide plaatsbepaling van de ervaringsdeskundige in de ggz heeft plaatsgemaakt voor een meer generieke beschrijving die in ieder domein kan gelden.

Verder zijn de (kern)taken van de ervaringsdeskundige minder specifiek beschreven, waardoor ze in veel sectoren toepasbaar zijn. De omschrijvingen zijn in een bijlage gevoegd. Het onderscheid tussen algemene en specifieke competenties van de ervaringsdeskundige is komen te vervallen. We hebben geprobeerd te duiden welke competenties het meest kenmerkend zijn voor de ervaringsdeskundige en we laten competenties die voor iedere andere functie nodig zijn buiten beschouwing.

De volgende competenties zijn van toepassing op de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid. De ervaringsdeskundige:

- Kan zich wederkerig en gelijkwaardig opstellen in contact en kan daarbij de eigen en collectieve ervaringskennis inzetten;
- Kan gebruik maken van methoden, technieken en hulpmiddelen passend bij het vakgebied ervaringsdeskundigheid;
- Kan op meerdere niveaus vanuit gelijkwaardigheid samenwerken en zich positioneren;
- Kan vanuit ervaringskennis veranderingsgericht adviseren over zorg, ondersteuning, dienstverlening en beleid;
- Kan conceptueel, normatief en beroepsmatig denken en handelen;
- Kan de eigen deskundigheid onderhouden en ontwikkelen.

De kern van ervaringsdeskundigheid in relatie tot het herstelconcept is niet langer de basis voor dit BCP-E, omdat dit concept niet in alle domeinen herkenbaar is. De kern van ervaringsdeskundigheid in dit BCP-E bestaat uit het vermogen om ruimte te maken voor de ontwikkeling van ervaringskennis op het niveau van het individu, de organisatie en de samenleving.

Het nieuwe BCP-E beoogt de essentie te vatten van het beroepsmatig inzetten van ervaringsdeskundigheid in de breedst mogelijke zin. Het is bedoeld als een basis voor differentiatie naar verschillende niveaus en werksettings.

Het BCP-E is nadrukkelijk geen functieprofiel waarin beschreven staat wat een ervaringsdeskundige moet doen, kennen en kunnen. Wel kan op basis van het BCP-E een functieprofiel worden samengesteld. Voor instellingen in de diverse domeinen is het BCP-E behulpzaam om de verschillende taken en functies voor ervaringsdeskundigheid te onderscheiden. Scholingsinstituten kunnen het profiel gebruiken als basis voor het opzetten van een curriculum voor hun opleidingen. Op grond daarvan is het competentieprofiel een essentiële bron voor het ontwikkelen van onderwijs dat optimaal aansluit op de beroepspraktijk.

Hiernaast kan het BCP-E worden ingezet als:

- referentiekader voor de (ervaren) ervaringsdeskundige om het eigen functioneren te toetsen, te ontwikkelen en te onderhouden;
- middel in discussies over de ontwikkeling van het beroep;
- basis voor HRM-beleid;
- bron voor voorlichting en informatie voor toekomstige ervaringsdeskundigen

Ervaringsdeskundigheid kan op veel manieren worden ingezet: in persoonlijke contacten, in feedback naar instellingen, in peer support, vaak ook op vrijwillige basis. Dit BCP-E gaat over de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid.

1.4 Leeswijzer

Het BCP-E is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft de beroepscontext en de positie van de ervaringsdeskundige. In hoofdstuk 3 staan we stil bij de betekenis van begrippen ervaring, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid. Hoofdstuk 4 gaat over het palet aan taken van de ervaringsdeskundige. Hoofdstuk 5 gaat in op kritische beroepssituaties en spanningsvelden. Hoofdstuk 6 beschrijft de competenties van ervaringsdeskundigen. In hoofdstuk 7 ten slotte komen de verschillende beroepsniveaus aan de orde: ondersteunend en assisterend, uitvoerend en coördinerend en leidinggevend. In het colofon staan de instellingen en actoren die betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van dit BCP-E. In de bijlage staat een uitwerking van de vier kerntaken.

2

Beroepscontext

2. Beroepscontext

Dit hoofdstuk beschrijft de beroepscontext van de ervaringsdeskundige. Hoe ziet het werkveld eruit en wat is de context waarbinnen ervaringsdeskundigen functioneren (paragraaf 2.1 en 2.2). Paragraaf 2.3 en 2.4 gaan over de positie en functies van ervaringsdeskundigen. In paragraaf 2.5 wordt aandacht besteed aan de inzet van ervaringskennis bij naasten en andere professionals. Tot slot komen in paragraaf 2.6 enkele belangrijke ontwikkelingen in het werkveld van ervaringsdeskundigheid aan de orde.

2.1 Beroepscontext

Het werkveld van ervaringsdeskundigen is zeer breed. Het omvat niet alleen de sectoren zorg en welzijn, maar daarnaast ook die van maatschappelijke dienstverlening, onderzoek en overheid. Binnen deze sectoren worden ervaringsdeskundigen breed ingezet, zowel in het uitvoerend proces als op beleidsniveau, bij onderzoek, opleidingen en trainingen.

Een ervaringsdeskundige kan werkzaam zijn als werknemer of zelfstandige in één of meer van de volgende werkvelden:

- instellingen voor ggz en verslavingszorg
- psychiatrische afdelingen van algemene en/of academische ziekenhuizen
- regionale instellingen voor beschermd wonen (RIBW)
- cliënten-, familie- en zelfregieorganisaties
- re-integratiebedrijven en UWV
- (lokale) overheid en uitvoeringsorganisaties, zoals schuldhulpverlening
- sociale basis en sociale wijkteams
- organisaties voor jeugdzorg
- justitiële settingen
- organisaties voor maatschappelijke opvang
- welzijnsorganisaties
- somatische zorginstellingen
- organisaties voor verstandelijk of lichamelijk gehandicapten
- revalidatiecentra
- gezondheidscentra
- vluchtelingenopvang
- beroepsopleidingen
- lectoraten en kenniscentra

2.2 Context

De context van de inzet van ervaringsdeskundigheid is zoals gezegd breed. De essentie in alle contexten is dat ruimte wordt gemaakt voor ervaringskennis, zowel op uitvoerend als op organisatorisch en maatschappelijk niveau. Bij ervaringskennis gaat het om ervaringen met een ontwrichtende situatie en de gevolgen daarvan (bijvoorbeeld uitsluiting) en om het zoeken naar een nieuwe balans in het leven en het vinden van de juiste zorg en ondersteuning. Daarbij kan het gaan om alle mogelijke situaties: psychische problemen, verslaving, criminaliteit, een lichamelijke of verstandelijke beperking, een chronische ziekte, gezinsproblemen, armoede, relationeel geweld, maatschappelijke problemen, et cetera. Elke context wordt ingekleurd door de eigen doelstellingen en doelgroep en deze kleuren op hun beurt de taken van de ervaringsdeskundige in. Maar dat verandert niets aan de essentie.

Hoewel de essentie van de inzet van ervaringsdeskundigheid voor alle contexten gelijk is, kan de uitwerking van de vier kerntaken (zie hoofdstuk 4) van de ervaringsdeskundige per domein verschillen. Ook kan het zo zijn dat een kerntaak binnen de ene context belangrijker is dan binnen een andere. Een ervaringsdeskundige ontwikkelt binnen de opleiding en het werkveld kennis over het specifieke domein. De afbakening van de rol en expertise van een ervaringsdeskundige binnen een bepaalde context is de verantwoordelijkheid van de ervaringsdeskundige zelf én van de omgeving (werkgever, andere professionals, etc.).

Binnen elke context beoogt de inzet van ervaringsdeskundigheid nieuwe cultuurwaarden te creëren. Dat proces vraagt van de ervaringsdeskundige en van de omgeving geduld en vasthoudendheid aan de visie op de inzet van ervaringsdeskundigheid. Soms ervaart de ervaringsdeskundige te moeten voldoen aan heel hoge impliciete verwachtingen. Het expliciet benoemen van taken en competenties in relatie tot de context en het beroepsniveau van de ervaringsdeskundige voorkomt dat impliciete verwachtingen tot teleurstellingen leiden.

2.3 Positie

In de praktijk is de positie van ervaringsdeskundigen niet altijd duidelijk en dit is dikwijls onderwerp van gesprek. Dit heeft uiteraard te maken met de nog prille erkenning voor ervaringsdeskundige inzet en met het feit dat ervaringskennis in zorg en welzijn een relatief nieuwe kennisbron is. Sommige ervaringsdeskundigen ervaren hun werk als pionieren omdat hun taken en functies onvoldoende zijn omschreven en omdat hun positie in de organisatie niet op voorhand vaststaat. Deze ervaringsdeskundigen moeten kwartiermaken en hun positie gaandeweg zien te verwerven, mede omdat de betreffende organisatie nog geen uitgesproken standpunt heeft ingenomen over hun positionering, en omdat teams onvoldoende zijn voorbereid. Ervaringsdeskundigen kunnen er hinder van ondervinden als er geen duidelijk beeld is over hun positie en over hun waarde. Dit roept de volgende vragen op: Welke specifieke kwaliteiten of competenties brengen ervaringsdeskundigen mee? En wat maakt de waarde en inbreng van ervaringsdeskundigen onderscheidend van die van andere professionals?

Wat onderscheidt een ervaringsdeskundige?

Een ervaringsdeskundige heeft het vermogen om op grond van eigen en collectieve ervaringskennis ruimte te maken voor het verkennen, ontwikkelen en benutten van ervaringskennis.

Ervaringsdeskundigen onderscheiden zich van andere professionals doordat zij weten hoe ruimte te maken voor ervaringskennis in het uitvoerende proces, binnen de organisatie en breder in het beleid en de samenleving. Zij hebben geleerd waar de zorg of dienstverlening onbedoeld belemmeringen opwerpt, tegenwerkt of zelfs traumatiseert of waar die juist ruimte kan maken. En waar het beleid en de samenleving ruimte maakt of juist uitsluit. Deze ervaringskennis kunnen zij inzetten voor anderen.

2.4 Functies

De ervaringsdeskundige kan in diverse functies werkzaam zijn, zowel in het uitvoerende proces als in beleids- en organisatieontwikkeling. Er zijn aanstellingen waarin ervaringsdeskundigheid gecombineerd wordt met andere reguliere functies, zoals een woon- of activiteitenbegeleider met ervaringsdeskundigheid. En er zijn aanstellingen die volledig focussen op de (beroepsmatige) inzet van ervaringsdeskundigheid: die kan volledig tot zijn recht komen in welomschreven, specifieke functies.

Ervaringsdeskundigen vervullen in de praktijk vaak verschillende taken. In hoofdstuk 4 gaan we hier uitgebreid op in. Voor nu volstaan we met een opsomming van veel voorkomende activiteiten:

1. Ondersteunen van zelfhulpprocessen van individuen en groepen;
2. Coachen van andere professionals;
3. Deskundigheidsbevordering voor cliënten, ervaringsdeskundigen en andere professionals, managers en beleidsmakers;
4. Adviseren bij de inrichting van persoonsgerichte, humane en toegankelijke zorg en dienstverlening;
5. Onderzoek doen vanuit het perspectief van ervaringsdeskundigheid;
6. Ontwikkelen en coördineren van visievorming en beleid vanuit ervaringsdeskundigheid;
7. Ontwikkelen van anti-stigma activiteiten.

Niveau van beroepsuitoefening

Er wordt onderscheid gemaakt in drie niveaus van beroepsuitoefening voor ervaringsdeskundigen:

1. Ondersteunend en assisterend;
2. Uitvoerend en coördinerend;
3. Coördinerend en leidinggevend.

In hoofdstuk 7 worden deze niveaus nader uitgewerkt.

Het niveau van de beroepsuitoefening wordt bepaald aan de hand van de complexiteit, transfer, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van het werk (Van Hattem en Liefhebber, 2004). Complexiteit geeft aan in hoeverre ervaringsdeskundigen in hun werkzaamheden te maken hebben met routines of juist onvoorspelbaarheid.

Situaties zijn complexer wanneer ze onvoorspelbaarder zijn en wanneer de ervaringsdeskundige meer zelfstandig beslissingen moet nemen. Bij Transfer gaat het om in hoeverre ervaringsdeskundigen abstracte zaken naar concrete zaken moeten kunnen vertalen en omgekeerd, om competenties opgedaan in de ene situatie, in te zetten in een andere soortgelijke situatie.

Verantwoordelijkheid geeft aan in hoeverre ervaringsdeskundigen aanspreekbaar zijn op hun beroepsmatig handelen. Hierbij gaat het erom dat ervaringsdeskundigen de verantwoordelijkheid hebben om ervoor te zorgen dat zij de werkzaamheden op een professionele manier uitvoeren en dat ze weten waar de grenzen liggen van hun deskundigheid. Zelfstandigheid is de mate waarin ervaringsdeskundigen op eigen kracht initiatieven en beslissingen nemen en taken verrichten. Hierbij gaat het onder meer om de moeilijkheidsgraad van de problemen en de (on)mogelijkheid om op anderen terug te vallen.

2.5 Ervaringskennis van andere professionals

Aangezien dit beroepscompetentieprofiel bedoeld is voor professionele ervaringsdeskundigen, staat de inzet van hún ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid hier centraal. Maar professionele ervaringsdeskundigen zijn niet de enigen met ervaringskennis. Ook andere professionals bezitten ervaringskennis.

Andere professionals kunnen hun ervaringskennis benutten om de aansluiting bij het proces van cliënten te kunnen maken en houden. Om present¹ te kunnen zijn komen andere professionals in de relatie altijd hun eigen ervaring tegen. Zij hebben te maken met vragen als: hoe kan ik als professional in verbinding blijven in dat vaak grillige, ongemakkelijke en pijnlijke proces dat de cliënt doormaakt? Hoe ga ik om met mijn eigen ongemak? En hoe kan ik de professionele en wetenschappelijke kennis en inzichten dienstbaar maken aan het persoonlijke proces van de cliënt. Dat vraagt competenties die liggen op het terrein van de eigen ervaringen op dat moment: wat ervaar ik nu en hoe kan ik blijven luisteren en aansluiten? Deze professionals ontwikkelen hun ervaringskennis niet tot ervaringsdeskundigheid, maar ze kunnen wel dezelfde waarden en uitgangspunten hanteren.

We benoemen dit in dit beroepscompetentieprofiel voor ervaringsdeskundigen, om het veld van ervaringskennis te beschrijven en omdat het de ervaringsdeskundigen aanknopingspunten biedt voor de uitvoering van hun taken en het inzetten van hun competenties.

Er zijn ook professionals die hun eigen doorleefde ervaringskennis over ontwrichting en herstel wel verder ontwikkelen tot ervaringsdeskundigheid. Zij kunnen deze ervaringsdeskundigheid inzetten naast hun professionele en wetenschappelijke kennis. Dat kan bijdragen aan herkenning, begrip en gelijkwaardigheid in de relatie met de cliënt. Ervaringskennis kan zo de schakel vormen om professionele en wetenschappelijke kennis te laten aansluiten bij het persoonlijke proces van de cliënt. Hiermee kan het een bron zijn van waaruit gelijkwaardigheid tussen cliënten, naasten en andere professionals ontstaat.

1 Voor presentiebenadering zie presentie.nl

2.6 Relevante beroepsonwikkelingen

Het werkveld van de ervaringsdeskundigheid is volop in beweging. Zo zijn in het kader van het Kwaliteitssysteem voor Ervaringsdeskundigen (KvE) een beroepsregister en een beroepscode voor ervaringsdeskundigen ontwikkeld.

Het beroepsregister voor ervaringsdeskundigen biedt de mogelijkheid om op drie beroepsniveaus te registreren: ondersteunend en assisterend; uitvoerend en coördinerend; coördinerend en leidinggevend (zie hoofdstuk 7). Er worden twee leerroutes onderscheiden: een opleidingsroute en een praktijkleerroute. De eerste is gebaseerd op gekwalificeerde en geaccrediteerde beroepsopleidingen ervaringsdeskundigheid en de tweede op aantoonbare praktijkervaring gecombineerd met reflectie en kennis van de kernthema's van het vak. De praktijkleerroute kan een combinatie zijn van divers cursorisch onderwijs en van meester-gezel leerprocessen om het vak eigen te maken. Ervaringsdeskundige professionals leren het vak in beide leerroutes door ervaring op te doen in de beroepspraktijk, door te reflecteren op praktijkervaring en specifieke vakgerichte scholing te volgen die gericht is op de leeruitkomsten uit het leerplan voor ervaringsdeskundigen.

De beroepscode voor ervaringsdeskundigen fungeert als leidraad, een steun in de rug, om transparantie te brengen, een toetssteen te zijn voor de praktijk, te profileren en te positioneren. De beroepscode maakt duidelijk wat cliënten, naasten, collega professionals, werkgevers, opdrachtgevers, financiers en samenleving mogen verwachten van geregistreerde ervaringsdeskundigen. De kern van het beroep en de beroepswaarden zijn uitgangspunt voor de artikelen in de code.

De artikelen beschrijven de algemene punten met betrekking tot de beroepsuitoefening, waaronder: het begeleidingscontact met cliënten en naasten, het samenwerken met collega professionals en organisaties, het omgaan met vertrouwelijkheid en toestemming voor het verschaffen van informatie aan derden, de relatie tot de samenleving, professionaliteit en integriteit, en verantwoordelijkheid.

3

**Kern van
ervarings-
deskundigheid**

3. Kern van ervaringsdeskundigheid

In dit hoofdstuk beschrijven we de kern van ervaringsdeskundigheid. Welke betekenis heeft ervaringsdeskundigheid voor de ondersteuning bij herstel en de persoonlijke ontwikkeling² van mensen die ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan ervaren (zoals psychische problemen, armoede, verslaving, een beperking, relationeel geweld), bij de beleidsontwikkeling en inrichting van humane en toegankelijke zorg en dienstverlening, en bij het realiseren van een inclusieve samenleving? Zoals gezegd reserveren we in dit beroepscompetentieprofiel de term 'ervaringsdeskundigheid' enkel voor de beroepsmatige inzet ervan ten behoeve van deze doelstellingen.

Ervaringsdeskundigheid heeft alles te maken met het inbrengen, benutten en ontwikkelen van ervaringskennis als bron van kennis, naast wetenschappelijke en professionele kennis, ten behoeve van herstel en persoonlijke ontwikkeling. Het ruimte maken voor ervaringskennis dient te gebeuren op individueel, organisatorisch en maatschappelijk niveau. Paragraaf 3.2 gaat in op aspecten van het begrip ervaring. Paragraaf 3.3 gaat in op individuele en collectieve ervaringskennis en het belang daarvan voor herstel en persoonlijke ontwikkeling. Vervolgens beschrijven we in paragraaf 3.4 hoe methodische zelfhulp en emancipatie de pijlers zijn waarop alle taken en rollen van de ervaringsdeskundige rusten. Tot slot benoemen we in 3.5 de kernwaarde van ervaringsdeskundigheid: vrije ruimte.

3.1 Ervaring

De ervaringen met ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan vormen de aanleiding voor het verkennen van ervaringskennis ten behoeve van herstel en persoonlijke ontwikkeling. Dit staat nooit op zichzelf maar altijd in wisselwerking met de context die zowel bron voor herstel en ontwikkeling is, als medeoorzaak van de ontwrichting kan zijn. Heftige ervaringen en omstandigheden kunnen het gevoel van zelfbesef, van weten wie je bent, diepgaand aantasten of zelfs tijdelijk uitwissen. Mensen verliezen soms belangrijke relaties, hun werk, hun woonplek en de rollen die daarmee gepaard gaan.

Ondanks deze ontwrichtende ervaringen liggen in het bredere palet van ervaring ook de mogelijkheden voor herstel en persoonlijke ontwikkeling besloten. De inzichten die daaruit voortkomen bieden vaak ook inzicht in de rol van de omgeving en beleid: wat helpt en wat hindert.

Bij het begrip 'ervaring' zijn twee aspecten van belang. Eén aspect verwijst naar 'veel ervaring hebben' met iets. Bijvoorbeeld ontwrichting en hoe je daarmee omgaat, hoe de zorg en begeleiding werkt, hoe de samenleving reageert met stigmatisering en uitsluiting, hoe beleid uitpakt, et cetera. Het tweede aspect verwijst naar wat je meemaakt zonder dat je hierop gereflecteerd hebt of hieraan betekenis hebt gegeven. Hierbij gaat het vooral om het onbenoembare, waarbij steeds ruimte blijft voor het nieuwe en onverwachte. Daarin schuilt een belangrijke grond voor herstel en ontwikkeling. Dit aspect van de ervaring wordt ook wel aangeduid als 'de beleving'.

3.2 Ervaringskennis

Wanneer mensen te maken krijgen met, of leven in een ontwrichtende situatie, gaan zij vaak op zoek naar (verloren gewaande) mogelijkheden voor een vervullend leven met of voorbij de ontwrichting. Zij ontdekken dat zij alleen zelf de betekenis kunnen geven aan hun situatie en kunnen leren hoe zij zich tot hun omgeving kunnen verhouden. Daarbij speelt het verkennen, ontwikkelen en benutten van ervaringskennis een belangrijke rol. Zij ontdekken daarbij ook hoe die omgeving soms hindert doordat de zorg, dienstverlening en de samenleving verwachtingen en systemen opleggen, ook waar dat niet aansluit bij hun persoonlijke ervaringen. De ervaringskennis leert waar de zorg of dienstverlening onbedoeld (her)traumatiseert en stigmatiseert of juist ruimte kan maken. En ook: waar de samenleving – zowel sociaal-cultureel als beleidsmatig en organisatorisch – uitsluit of ruimte kan bieden.

² Eerder stond hier alleen het begrip herstel. Dit begrip is in de jaren negentig geïntroduceerd in de psychiatrie om het proces aan te geven waarin mensen ontdekken hoe zij zelf hun leven met en voorbij ontwrichting vorm kunnen geven op basis van eigen ervaringsinzichten, waarbij ze zich niet te laten beperken door de professionele en wetenschappelijke kennis over hun ontwrichting. Omdat het begrip herstel soms toch te zeer geassocieerd wordt met genezing of met beter worden, is het begrip 'persoonlijke ontwikkeling' toegevoegd.

Individuele ervaringskennis

Individuele ervaringskennis in de meest brede zin is alles wat iemand kent en weet vanuit doorleefde ervaring. Het is persoonlijke kennis die per definitie niet geldt voor een ander die dit tenslotte niet zo ervaart. Sommige aspecten zijn goed benoembaar, andere zijn alleen gevoeld, ervaren en laten zich niet in woorden vatten. Ervaringskennis is niet zuiver cognitief of in woorden te vatten, maar betreft het hele veld van het menselijke ervaren dat altijd persoonlijk is. Binnen dat domein van ervaringskennis kan sprake zijn van specifieke ervaringen met een ontwrichtende situatie en van het zoeken naar een nieuwe balans in het leven. Daarbij kan het gaan om alle mogelijke situaties: psychische problemen, verslaving, criminaliteit, een handicap of chronische ziekte, gezinsproblemen, relationeel geweld, armoede, maatschappelijke problemen, et cetera.

Een deel van ervaringskennis is de kennis die ontstaat door de rol van cliënt: afhankelijkheid, stigma, machtsongelijkheid, maatschappelijke ongelijkheid, et cetera. Dit soort doorleefde ervaringen is vaak goed benoembaar en overdraagbaar. Het reikt over de grenzen van het persoonlijke en is de basis voor de emancipatiebewegingen.

Een onderscheidend kenmerk van ervaringskennis ten opzichte van wetenschappelijke en professionele kennis is dat het kennis is die je alleen verwerft als je het zelf ervaart. Methodische zelfhulp kan een belangrijk middel zijn om actief deze ervaringskennis te ontdekken en ontwikkelen. Het kan ook helpen om de persoonlijke aansluiting met de professionele en wetenschappelijke kennis te vinden: die vormen van kennis kunnen benut worden in het persoonlijke leven door ze tot je te nemen, je eigen te maken en in te voegen in het domein van de ervaringskennis.

Bij persoonlijke ontwikkeling ten tijde van ontwrichting spelen naast een cruciale rol. Naast krijgen niet alleen te maken met de ontwrichting en ontwikkeling van hun dierbare, maar doorlopen ook een eigen proces. Dit betekent dat naast vaak ook eigen ervaringskennis ontwikkelen en benutten voor hun persoonlijke proces. De familie-ervaringsdeskundige (FED) is een ervaringsdeskundige die zijn of haar ervaringskennis opgedaan heeft in contact met een dierbare die met een ontwrichtende situatie te maken heeft of heeft gehad.

Collectieve ervaringskennis

Door de uitwisseling van ervaringen kan individuele ervaringskennis zich verdiepen. Iemand kan eigen ervaringen met de ervaringen van anderen verbinden en dat draagt bij aan het begrijpen van de eigen ervaringen en de verdere ontwikkeling van de individuele ervaringskennis. Het bij elkaar brengen van individuele ervaringen levert collectieve ervaringskennis op. Er komen veel overeenkomsten en nieuwe inzichten naar voren. Die collectieve ervaringskennis kan leiden tot de ontwikkeling van methoden³, activiteiten en producten voor innovatie. De collectieve ervaringskennis kan ook benut worden voor de ontwikkeling van professionele en wetenschappelijke kennis. De inzichten kunnen weer leiden tot theoretische reflectie, professionele inzichten, tot wetenschappelijk onderzoek en kennis. De scheiding tussen de drie bronnen is in zekere zin vloeiend. Onderscheidend voor ervaringskennis is dat het aspect van de doorleefde ervaring primair is. Voor sommige thema's is ervaringskennis onmisbaar. Over thema's als zin, zingeving, betekenis, rouw en stigma bestaat veel professionele en wetenschappelijke kennis, maar pas met de toevoeging van ervaringskennis krijgen deze thema's doorleefde betekenis.

Collectieve ervaringskennis draagt ook bij aan inzicht in hoe de zorg en de samenleving functioneren en ervaren worden door mensen in ontwrichtende situaties. Waar systemen en beleid ondersteunend en helpend zijn, waar ze blokkeren, uitsluiten, discrimineren. Een veel genoemde pijn in zorg en samenleving is de dwingende macht van de systemen waarin dienstverlening wordt aangeboden. Die inzichten worden pas doorleefd zichtbaar dankzij persoonlijke verhalen. Collectieve ervaringen, de verzamelde steeds weer unieke persoonlijke verhalen, kunnen leiden tot inzichten over wat er moet veranderen in de systemen, hoe er ruimte kan ontstaan voor die doorleefde ervaring – de ervaringskennis – binnen zorg en samenleving. Ruimte maken voor ervaringskennis vereist de menselijke maat binnen onze systemen. Collectieve ervaringskennis laat bovendien zien waar een ongebreideld geloof in maakbaarheid een beknellend en forcerend effect kan hebben op de werkelijkheid van individuele levens. Dit is niet alleen een punt van aandacht in de zorg, maar in de hele samenleving.

³ Door de uitwisseling van ervaringen is bijvoorbeeld het 12 stappenmodel ontstaan. Mensen ontdekten dat het doorlopen van die stappen in een structuur voor de uitwisseling van ervaringen, hen veel leert over de persoonlijke ervaringen, hoe zij eigen ervaringskennis kunnen ontdekken en ontwikkelen.

3.3 Ervaringsdeskundigheid

Ervaringsdeskundigheid is het vermogen om op grond van eigen en collectieve ervaringskennis voor anderen ruimte te maken hun ervaringskennis te ontdekken en ontwikkelen. De ervaringsdeskundige heeft het vermogen ontwikkeld om:

1. De eigen ervaringen met ontwrichting en het te boven komen ervan (herstel) in wederkerigheid in te zetten om anderen te ondersteunen bij het vinden of maken van ruimte voor hun eigen herstel- of ontwikkelingsproces.
2. De eigen ervaringen van stigmatisering en empowerment in te zetten bij de inrichting van humane en toegankelijke zorg en dienstverlening en bij het realiseren van een inclusieve samenleving.
3. Eigen ervaringen en cliëntperspectief in te brengen om inzichtelijk te maken welke impact beleid kan hebben op het leven van mensen en bij te dragen aan een inclusieve samenleving.

Het figuur geeft de samenhang van de begrippen en de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid schematisch weer. In het onderhouden van ervaringsdeskundigheid is de ontwikkeling van ervaring naar ervaringskennis naar ervaringsdeskundigheid een voortdurend en circulair proces vanuit telkens nieuwe ervaringen.

Geschoolde ervaringsdeskundigen kunnen op een onderscheidende wijze bijdragen aan het scheppen van de voorwaarden voor het proces van herstel en persoonlijke ontwikkeling. De kern van de scholing van ervaringsdeskundigheid is gelegen in het dienstbaar kunnen maken van de eigen ervaringen ten behoeve van de vier kerntaken (zie hoofdstuk 4).

Studenten leren om hun eigen ervaringskennis te delen zonder deskundigheid te suggereren over de ervaringen van de ander. Zij leren om binnen organisaties en de samenleving in gesprek te gaan over de noodzaak om ruimte te maken voor ervaringskennis en daar met professionele en wetenschappelijke kennis op aan te sluiten. Het leerplan Ervaringsdeskundigheid niveau 2 tot en met 7 beschrijft de competenties en leeruitkomsten die daarmee gepaard gaan.

Bron: Hilko Timmer, Raakt het U, 2009

Zoals beschreven bij het schema, stopt de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid niet na scholing. De ervaringskennis die eraan ten grondslag ligt is voortdurend in ontwikkeling en voedt op die manier de deskundigheid. Dit is een voortdurend proces dat zich in de eerste plaats voltrekt door het leven zelf. Maar ook door de uitwisseling van ervaringen met anderen, gericht op introspectie en persoonlijk herstel en ontwikkeling. Deze uitwisseling kan zich richten op het individuele proces als ook op de sociale context en maatschappelijke achtergrond.

Het kan bijdragen aan inzicht in hoe zorg en samenleving zich kunnen voegen naar de betekenis van de individuele ervaringen (naar de menselijke maat). Ook religie, spirituele beoefening zoals meditatie, kunst, muziek, poëzie, et cetera kunnen ruimte geven om de ervaringen vanuit een ander perspectief te zien en de ervaringskennis voeden. Er zijn veel bronnen voor het voeden en ontsluiten van ervaringskennis.

Twee pijlers: Methodische zelfhulp en Emancipatie

De inzet van ervaringsdeskundigheid rust op twee pijlers. De eerste pijler bestaat uit ervaringsdeskundigheid bij het verkrijgen van inzicht in en ontwikkelen van persoonlijke ervaringskennis. Dit vatten we samen onder de noemer 'methodische zelfhulp'. De tweede pijler is opgebouwd uit ervaringen op het vlak van stigmatisering en discriminatie, en de gevolgen daarvan. De inzet van ervaringsdeskundigheid vanuit deze pijler richt zich op bevordering van empowerment in de zorg en in de samenleving.

Pijler 1: Methodische zelfhulp

Bij methodische zelfhulp scheppen groepen samen ruimte om nieuwe mogelijkheden en kracht te zoeken en te vinden. Dit proces van het vinden van eigen betekenis laat zich heel moeilijk van buitenaf aansturen, laat staan afdwingen. Gelijkwaardige uitwisseling van (vergelijkbare) ervaringen is een belangrijk hulpmiddel gebleken (Van Gestel, 2011; Cook, 2012) om een gedeelde achtergrond (common ground) in beeld te brengen. Herkenning die vaak maar een half woord nodig heeft, biedt erkenning en begrip voor de eigen situatie en kan de moed geven om eigen mogelijkheden te gaan verkennen. De ervaringsdeskundige brengt zijn eigen ervaringen in en onderscheidt inhoud en proces scherp van elkaar.

Als het gaat over de inhoud van de eigen ervaringen is niemand anders dan de persoon in kwestie deskundig. De ervaringsdeskundige is echter degene die deskundig is op het gebied van het proces van ontwikkeling van ervaringskennis. De ervaringsdeskundige biedt de deelnemers via methodische zelfhulp handvatten voor het vinden van eigen betekenis en ruimte voor ontwikkeling en groei. De methode van zelfhulp bewaakt en ondersteunt de gelijkwaardige uitwisseling van ervaringen, waardoor deelnemers niet vervallen in 'beter weten' en het duiden van ervaringen van anderen.

Pijler 2: Emancipatie

Een belangrijk doel van de inzet van ervaringsdeskundigheid is om de bestaande kaders van de zorg en dienstverlening te veranderen. Bestaande structuren moeten plaats maken voor andere (machts) verhoudingen die vraag- en cliëntsturing mogelijk maken.

Ook kan de inzet van ervaringsdeskundigheid bijdragen aan het doorbreken van bestaande machtsverhoudingen en ruimte maken voor de groepen die tot nu toe maar al te vaak worden uitgesloten (Kal, 2010). In deze zin is de inzet van ervaringsdeskundigheid een emancipatoire beweging met wortels in de sociaal-activistische burgerrechtenbeweging van de jaren zestig. Vanuit dit activisme heeft zich binnen en buiten Nederland een groeiende cliëntenbeweging gevormd. Tegenwoordig wordt ervaringsdeskundigheid steeds breder ingezet om ook binnen andere werksettings ruimte te maken voor ervaringskennis en zo een brug te slaan tussen systeemwerelden en beleid aan de ene kant en de leefwereld van mensen aan de andere. Ervaringsdeskundigheid kan daarmee bijdragen aan democratische vernieuwingen.

Vrije ruimte als kernwaarde

Vanuit vrije ruimte ontdekken mensen in herstel en ontwikkelprocessen vaak ruimte voor een nieuw inzicht, voor betekenis, voor wat zin geeft.

"Vrije ruimte verwijst in de eerste plaats naar de vrije ruimte die ieder mens in zich heeft om de eigen levenskracht te hervinden, eigen keuzes te maken, betekenis te geven en nieuwe mogelijkheden te zoeken en te vinden. Het is de overdrachtelijke ademruimte die iedereen nodig heeft om zich te ontplooiën op een unieke en eigen wijze."

Om die te kunnen ervaren moet er in de ondersteuning ruimte zijn voor de eigen ervaringen en betekenisgeving. Soms staan die op gespannen voet met de betekenis die vanuit professionele en wetenschappelijke kennis wordt gegeven. Het is dan belangrijk om ruimte te maken voor de verschillende perspectieven en van daaruit aan te sluiten bij het perspectief van de cliënt op zijn/haar ontwikkeling en herstel. Daarnaast betekent vrije ruimte de vrijheid om binnen de bestaande machtsverhoudingen de bakens te verzetten en ruimte te maken voor kracht en invloed van mensen die leven in een ontwrichtende situatie, waar die nu vooralsnog niet is.

In het volgende hoofdstuk worden de kerntaken voor ervaringsdeskundigen beschreven en de rollen die zij kunnen vervullen om deze taken te realiseren.

4

De taken van ervarings- deskundigen

4. De taken van ervaringsdeskundigen

In dit hoofdstuk beschrijven we wat de taken zijn van de ervaringsdeskundige. Het betreft de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid. Deze taken vloeien voort uit de kern van het vak, zoals beschreven in hoofdstuk 3.

Niet iedere ervaringsdeskundige doet hetzelfde. Wat iemands taken of werkzaamheden zijn, hangt af van de organisatie waar de ervaringsdeskundige werkt en van de functie die de ervaringsdeskundige heeft. Ook de doelgroep en het werkveld bepalen mede de invulling van het takenpakket van de ervaringsdeskundige.

In de praktijk van zorg en welzijn zien we dan ook veel varianten van het beroep ervaringsdeskundige. Het zou geen recht doen aan de praktijk als we hier een specifieke variant zouden beschrijven. We hebben we ervoor gekozen om het beroep in de volle breedte te beschrijven, ongeacht organisatie, werkveld of cliëntgroep. Deze omschrijving levert bouwstenen voor ervaringsdeskundigen en de organisaties waar zij werken om een eigen functieprofiel samen te stellen. Niet iedere ervaringsdeskundige hoeft dus alle beschreven (kern)taken op te pakken. In dit hoofdstuk beschrijven we de kerntaken die onderscheidend zijn voor het beroep ervaringsdeskundige. De vier kerntaken zijn met elkaar verbonden en versterken elkaar. De uitwerking van de vier kerntaken is te vinden in de bijlage.

Vier kerntaken

De beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid richt zich op **het ruimte maken voor de eigen en collectieve ervaringskennis**. Onderscheidend van andere professionals is de inbreng van de eigen ervaringskennis en het maken van ruimte voor ervaringskennis als kennisbron, naast professionele en wetenschappelijke kennis.

We kunnen hierbij vier kerntaken onderscheiden:

- Ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen die ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan ervaren;
- Bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening;
- (Beleids)beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld en zodoende empowerment, diversiteit en inclusie te bevorderen;
- Eigen en collectieve ervaringskennis inzetten ter versterking van het vakgebied en de positionering van het beroep.

Ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen die ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan ervaren

De ervaringsdeskundige ondersteunt mensen die ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan ervaren bij het persoonlijke ontwikkelingsproces door ruimte te maken voor ervaringskennis. Daartoe creëert hij vanuit (h)erkenning en reflectie, begrip en ruimte zodat de persoon zelf aan zijn eigen proces kan werken op een voor hem passende wijze. De samenwerking tussen de persoon en de ervaringsdeskundige is gebaseerd op gelijkwaardigheid, waarbij ook voor de omgeving een belangrijke rol is weggelegd. Dit zijn de voor de persoon in kwestie belangrijke personen, maar dit kunnen ook maatschappelijke organisaties zijn die ondersteuning bieden. Ruimte maken voor ervaringen en ervaringskennis kan zowel individueel als in groepsverband.

De ervaringsdeskundige:

- Faciliteert groepen waarin deelnemers ervaringskennis uitwisselen, ontdekken en ontwikkelen en kan daarbij gebruik maken van methodische zelfhulp;
- Wisselt in individueel contact met de ander eigen ervaringen en ervaringskennis uit in uiteenlopende situaties;
- Ondersteunt mensen bij het ontwikkelen en inbrengen van ervaringskennis in zorg-, ondersteunings- en dienstverleningstrajecten.

Bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening

De ervaringsdeskundige zet zich in voor persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening door individuele en collectieve ervaringskennis in te brengen. Dit kan door scholing, coaching en advies en door ondersteuning van medewerkers. Het kan ook door de samenwerking en aansluiting tussen verschillende sectoren te bevorderen. Overkoepelend is het streven om de zorg, ondersteuning en dienstverlening zo te veranderen dat zij daadwerkelijk aansluiten op de behoeften van de gebruikers.

De ervaringsdeskundige:

- Reflecteert vanuit de kernwaarden van ervaringsdeskundigheid op de bestaande zorg, ondersteuning en dienstverlening;
- Brengt inzichten over stigmatisering, discriminatie en mechanismen van uitsluiting in om de cultuur binnen de zorg, ondersteuning en dienstverlening te verbeteren;
- Zet zich in om het ontwikkelen en benutten van ervaringskennis een duidelijke plek te geven in de zorg, ondersteuning en dienstverlening;
- Biedt vanuit ervaringskennis coaching, intervisie, deskundigheidsbevordering en scholing over hoe men op alle niveaus beter gebruik kan maken van de ervaringskennis van degenen om wie het gaat.

(Beleids)beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld om zodoende empowerment, diversiteit en inclusie te bevorderen

De ervaringsdeskundige draagt bij aan het beïnvloeden van beleid van (gemeentelijke) organisaties en instanties zodat deze dienend zijn aan de mensen voor wie ze werken. Dit gaat samen met de beïnvloeding van de cultuur om stigmatisering tegen te gaan en bij te dragen aan een compassievol klimaat waarin diversiteit en inclusie de leidraad zijn. De ervaringsdeskundige schept de ruimte waarbinnen mensen in samenspraak met anderen zelf kunnen bepalen hoe zij hun leven vormgeven en invloed verwerven over hun levensomstandigheden.

De ervaringsdeskundige:

- Organiseert reflectie op bestaand beleid vanuit de kernwaarden van ervaringsdeskundigheid;
- Reflecteert vanuit eigen en collectieve ervaringskennis op hoe het beleid uitpakt voor mensen en past samen met anderen het beleid daarop aan;
- Maakt de kloven tussen systeem- en leefwereld zichtbaar en zet zich in om deze samen met anderen te overbruggen;
- Ontwikkelt samen met collega's beleid dat vertrekt vanuit en aansluit bij de ervaringskennis, vragen, behoeften van de mensen om wie het gaat;
- Ontwikkelt samen met collega's indien wenselijk specifiek beleid op de inzet van ervaringsdeskundigheid;
- Zet zich met behulp van de eigen en collectieve ervaringskennis in om de maatschappelijke kansen, diversiteit en inclusie te vergroten en stigma en discriminatie te bestrijden.

De eigen en collectieve ervaringskennis inzetten ter versterking van het vakgebied en de positionering van het beroep

De ervaringsdeskundige levert een bijdrage aan het eigen vakgebied door kritisch te kijken naar de eigen deskundigheid en deze steeds te ontwikkelen. Ook kan de ervaringsdeskundige collectieve ervaringskennis ontwikkelen en ontsluiten. De ervaringsdeskundige zet zich in om de positie van ervaringsdeskundige in het werkveld te verbeteren en daarbij oog te hebben voor passende arbeidsomstandigheden. De ervaringsdeskundige draagt bij aan de verdere ontwikkeling van het beroep en benut professionele standaarden die beschikbaar zijn binnen het vakgebied, zoals de beroepscode.

De ervaringsdeskundige:

- Reflecteert op het eigen beroepsmatig handelen en houdt de eigen deskundigheid op peil;
- Draagt bij aan onderwijs en onderzoek via de inbreng van de eigen en collectieve ervaringskennis;
- Maakt kwartier voor de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid binnen organisaties en in de samenleving;
- Levert een bijdrage aan de verdere ontwikkeling van het vakgebied.

5

**Kritische
beroepssituaties
en spannings-
velden**

5. Kritische beroepssituaties en spanningsvelden

Ervaringsdeskundigen krijgen regelmatig te maken met situaties waarin ruimte maken voor ervaringskennis tot spanning leidt. Dat kan zijn op het niveau van cliëntcontact waar de uitwisseling van ervaringen en het zoeken naar nieuwe inzichten niet direct leidt tot een eenduidig antwoord of oplossing. Dat kan zijn op het niveau van de organisatie waar het nog zoeken is hoe ruimte te maken voor ervaringskennis, naast professionele en wetenschappelijke kennis. En dat kan zijn op maatschappelijk en beleidsniveau waar het nog zoeken is hoe ervaringskennis kan bijdragen aan emancipatie en inclusie.

Vaak spelen er verschillende belangen in situaties en daardoor kunnen spanningsvelden ontstaan. Ervaringsdeskundigen moeten elke keer dat zich iets dergelijks voordoet, het gesprek aangaan en de spanningen dus niet uit de weg gaan. Dat vraagt om competenties in professioneel handelen. De onderwerpen hieronder kunnen spanningsbronnen zijn bij de inzet van ervaringsdeskundigheid. Aan deze thema's kan aandacht worden besteed in supervisie en intervisie.

5.1 De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis

Ervaringskennis is nog een relatief nieuw kennisdomein binnen zorg en welzijn. Het roept vaak discussie op. Vragen als: Wat is het wel en wat niet? Waar verschilt het van professionele en wetenschappelijke kennis? Wat is de status van ervaringskennis in relatie tot professionele en wetenschappelijke kennis?

Ruimte maken voor ervaringskennis vraagt van ervaringsdeskundigen dat zij steeds scherp hebben wat ervaringskennis onderscheidt van professionele en wetenschappelijke kennis. Dit kan dilemma's opleveren voor ervaringsdeskundigen bij alle vier de kerntaken. Zo is bij herstel- en ontwikkelprocessen ervaringskennis van belang om te blijven zoeken naar eigen inzichten en hoe professionele en wetenschappelijke kennis daar wel of niet inpassen. De inzichten vanuit ervaringskennis en de perspectieven vanuit professionele en wetenschappelijke kennis kunnen verschillen. Dat kan schuring en onzekerheid met zich meebrengen en de ervaringsdeskundige voor dilemma's stellen.

Het vraagt van de ervaringsdeskundige het vermogen om de focus te houden op het delen van ervaringskennis en in verbinding te blijven zonder het proces van de ander over te willen nemen.

Ook bij de inrichting van zorg, begeleiding en dienstverlening is het nodig om ruimte te maken voor ervaringskennis. Het gaat onder andere om vragen als: Hoe kan zelfhulp een vanzelfsprekend onderdeel worden van het zorgaanbod? Hoe kan de zorg, begeleiding en dienstverlening beter aansluiten bij het persoonlijke proces van de ander? Dilemma's kunnen ontstaan door spraakverwarring, onbegrip en botsende belangen tussen de verschillende perspectieven. De inrichting van een inclusieve maatschappij en dienstverlening die aansluit bij de behoeften van burgers vraagt ook om ruimte voor de ontwikkeling en inbreng van ervaringskennis: Waar sluiten systemen uit, waar is sprake van (structurele) stigmatisering, en waar zijn regels en protocollen te strak? Hoe kan deze ervaringskennis benut worden in beleidsontwikkeling, samen met de professionele en wetenschappelijke kennis? Ook hier kan spanning ontstaan door visieverschillen.

Het vraagt van de ervaringsdeskundige om steeds scherp te blijven op de onderscheidende taken en niet (onbewust) ingekapseld te raken in de – soms meer vanzelfsprekende – perspectieven en uitgangspunten vanuit professionele en wetenschappelijke kennis.

5.2 Nabijheid en afstand

Omggaan met nabijheid en afstand is een veelvoorkomend spanningsveld, voor ervaringsdeskundigen en andere professionals. Een essentieel verschil is dat voor de ervaringsdeskundige het delen en uitwisselen van ervaringen de essentie van het beroep is en dat dit een andere balans vraagt tussen het persoonlijk zijn en professioneel handelen. Hoe kan je persoonlijk zijn zonder (te) privé te worden? In het opbouwen van een vertrouwensvol contact is het belangrijk om present te kunnen zijn en tegelijkertijd de eigen beroepsrol te kunnen blijven uitvoeren. Omggaan met eigen en andermans emoties is daarbij een belangrijk thema. De ervaringsdeskundige staat open voor de emoties van de ander en kan daardoor ongemak ervaren dat soms moeilijk te verdragen is.

Hierdoor kan de balans tussen nabij zijn en professioneel handelen onder druk komen te staan. Dit vraagt van de ervaringsdeskundige het vermogen dichtbij de ander te durven zijn zonder de verbinding met zichzelf te verliezen. Er kan een spanningsveld ontstaan als het appel op de ervaringsdeskundige van dien aard is dat hij niet meer goed weet hoe beroepsmatig te handelen. Bijvoorbeeld als de ander erg ontevreden is over de bestaande hulpverlening door collega's van de ervaringsdeskundige en die daardoor in een loyaliteitsconflict komt.

Daarnaast kan de ervaringsdeskundige spanning ervaren tussen de opvatting over nabijheid vanuit de eigen beroepsrol en vanuit de organisatie. Zo kan de ervaringsdeskundige bijvoorbeeld wel adres en telefoonnummer willen delen, terwijl de organisatie dat onwenselijk acht. De ontwikkelde beroepscode voor ervaringsdeskundigen kan wat dit betreft meer duidelijkheid scheppen voor de ervaringsdeskundige. Dit vraagt van de ervaringsdeskundige het vermogen om te reflecteren op de eigen beroepscode en hierover de dialoog te voeren en een weg te vinden.

5.3 Zingeving en zinloosheid en pijn kunnen verdragen

Essentieel in het werken als ervaringsdeskundige is het uitdragen van een boodschap van hoop en vertrouwen in het proces en in de deskundigheid van de ander. Gevoelens van zin en hoop worden soms sterk ondermijnd door de gevoelens van verdriet en wanhoop als gevolg van pijnlijke gebeurtenissen. De ervaringsdeskundige kan de verleiding voelen om die pijn en wanhoop weg te willen nemen of ervan weg te willen kijken omdat het eigen pijn en onzekerheid oproept. De ander zelf de ruimte te laten om de eigen ervaringen te verkennen en zin en betekenis te zoeken is belangrijk. Daarbij moet de ervaringsdeskundige erop letten wel bij de ander te blijven, maar niet de grens van de ander te overschrijden.

5.4 Kracht en kwetsbaarheid

Ervaringsdeskundigheid hangt samen met de ervaring van kwetsbaar zijn. Het is de kracht van ervaringsdeskundigheid om deze ervaringen met anderen te delen. Dit leidt vaak tot nieuwe inzichten over wat kwetsbaarheid is, over hoe je daarmee om kan gaan, over hoe het zich verhoudt tot kracht. Dit kan een spanningsveld oproepen wanneer de opvatting heerst dat kwetsbaarheid tonen een risico is. De cliënt of andere professionals kunnen een appel doen op de ervaringsdeskundige om die kwetsbaarheid niet te laten zien of te helpen oplossen. Daarnaast kan kwetsbaarheid opgevat worden als een persoonlijke eigenschap waar je zelf voor verantwoordelijk bent, terwijl veel kwetsbaarheid voortkomt uit ingewikkelde omstandigheden waar je zelf weinig grip op hebt. Het kan een spanning oproepen met de omgeving als deze misvatting naar voren gebracht wordt. Het vraagt het vermogen van de ervaringsdeskundige om hierover in gesprek te gaan, met ruimte voor alle perspectieven.

5.5 Trots en schaamte, (zelf)stigma en uitsluiting

Bij het ontwikkelen van ervaringskennis kunnen trots, schaamte en zelfstigma naar voren komen. Dit vraagt van de ervaringsdeskundige het vermogen om de pijn en schaamte bij zichzelf en de ander steeds weer onder ogen te kunnen zien en hierover het gesprek aan te gaan. Je leren verhouden tot deze dubbelzinnigheid is voor veel ervaringsdeskundigen een leerproces.

De ervaringen van stigmatisering door anderen, of meer structureel door de maatschappij kunnen woede en machteloosheid bij de ervaringsdeskundige oproepen over onrechtvaardigheid en de heersende machtsverhoudingen. Het vraagt van de ervaringsdeskundige om steeds gevoelig te zijn voor de – soms subtiele – vormen van uitsluiting en discriminatie en deze bespreekbaar te maken.

5.6 Nieuwe en bestaande cultuurwaarden

Ervaringsdeskundigheid wordt ingezet om nieuwe cultuurwaarden in de zorg, ondersteuning en dienstverlening te introduceren. Gebruikers van de zorg krijgen daarbij meer ruimte om eigen ervaringskennis te ontdekken en ontwikkelen en om meer zeggenschap over de zorg en dienstverlening te krijgen. Dit kan wrijving met de bestaande opvattingen oproepen. Op maatschappelijk niveau kan het leiden tot discussie over inclusie en diversiteit, over wat ertoe doet, wat van waarde is, wat rechtvaardig is. Oude cultuurwaarden, zoals negatieve opvattingen over mensen met een migratieachtergrond, een beperking, een uitkering of een lhbtq+-achtergrond kunnen de bestaande situatie verergeren. De ervaringsdeskundige moet daarin begrip voor alle standpunten kunnen hebben en tevens een visie vanuit ervaringsdeskundigheid laten horen. In dit soort situaties kan er een gevoel ontstaan van er alleen in te staan.

Ook bestaat het risico dat de ervaringsdeskundige zich na verloop van tijd (een deel van) de bestaande cultuurwaarden eigen gaat maken en ingekapseld wordt in de bestaande werkwijze, structuren en systemen. Hiermee kan de ruimte voor ervaringskennis en alles wat daarbij meekomt geleidelijk verdwijnen.

Tot slot

Het beroep van ervaringsdeskundige kent een andere oorsprong en positie dan de reguliere beroepen in zorg en welzijn. De specifieke achtergrond in ervaringskennis en de zoektocht die het vraagt om daar werkelijk ruimte voor te maken, kan gepaard gaan met spanningen en wantrouwen. Daarnaast kan juist die specifieke achtergrond ook hele hoge verwachtingen wekken, zowel bij de ervaringsdeskundige als bij de andere professionals: nu wordt alles anders en beter.

6

Competenties

6. Competenties

Dit hoofdstuk beschrijft een set van competenties die horen bij de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigen. De beschreven competenties zijn kenmerkend voor dit vakgebied en zijn voor alle ervaringsdeskundigen relevant, ongeacht de functie, rol, organisatie of werkveld waarin zij werken. Bij het beschrijven van competenties wordt uitgegaan van de volgende definitie: Een competentie is een geïntegreerd geheel van kennis, inzicht, vaardigheden, houding en persoonlijke eigenschappen waarmee op adequate wijze adequate resultaten kunnen worden behaald in een beroepscontext (Vlaar et al., 2006).

Een set met beroepscompetenties is geen functie- of takenprofiel voor een individuele ervaringsdeskundige, maar kan daarvoor wel input leveren. Deze set van competenties vergroot de herkenbaarheid van het vakgebied en de positionering van het beroep. En het maakt zichtbaar wat ervaringsdeskundigen in het vakgebied met elkaar gemeen hebben en hoe zij zich verhouden tot andere beroepsbeoefenaren. Dit wil niet zeggen dat alle beschreven competenties uniek zijn voor de ervaringsdeskundige. Andere professionals zullen sommige competenties herkennen en in meer of mindere mate over deze competenties beschikken. Maar deze set van competenties als geheel, geeft het unieke vakgebied van de ervaringsdeskundige in zijn volledigheid goed weer.

Het beroep van ervaringsdeskundige wordt zoals gezegd in verschillende contexten uitgeoefend: in diverse organisaties en werkvelden, in wisselende functies en rollen en met betrekking tot uiteenlopende doelgroepen en vraagstukken. In deze verschillende contexten zal soms de ene competentie meer nodig zijn en soms juist weer andere. De beschreven competenties zijn nodig om het vak van ervaringsdeskundige vanuit de kern beroepsmatig uit te kunnen oefenen. Ze zijn nodig bij het uitvoeren van de in hoofdstuk 4 beschreven (kern)taken en om te kunnen laveren in de kritische beroepssituaties en spanningsvelden uit hoofdstuk 5. Per competentie is de relatie met beiden aangegeven.

De competenties zijn generiek beschreven. Dat betekent dat ze toepasbaar kunnen zijn en ingezet kunnen worden in verschillende contexten. Iedere context brengt weer specifieke taal en wellicht ook verdiepende competenties met zich mee.

Er is gekozen om in de beschrijving de nadruk te leggen op de overeenkomsten en niet op de verschillen. Er is steeds geprobeerd te kiezen voor overstijgend taalgebruik, dat recht doet aan de breedte van het vakgebied.

6.1 Kernwaarden en grondhouding van de ervaringsdeskundige

Houding, gedrag en beslissingen die mensen nemen worden gestuurd door waarden die voor mensen belangrijk zijn. Binnen de beroepsgroep van ervaringsdeskundigen gelden ook waarden die algemeen gedragen worden en waarvan je verwacht dat individuele professionals ze uitdragen.

- De belangrijkste kernwaarde van de ervaringsdeskundige is vrije ruimte: Ieder mens heeft ruimte nodig om zichzelf te kunnen ontwikkelen, om eigen keuzes te maken, om betekenissen te creëren en nieuwe mogelijkheden te ontdekken en verkennen. Om dit te kunnen ervaren moet er ruimte zijn voor ervaringen en betekenisgeving. De ervaringsdeskundige zet zich ervoor in dat mensen deze ruimte krijgen en dat ervaringskennis kan worden benut. De ervaringsdeskundige heeft hierbij een bescheiden, niet oordelende en steunende houding.
- De ervaringsdeskundige is gericht op het naast mensen staan en waar mogelijk samen met hen (her)vinden van mogelijkheden en krachtbronnen in het eigen leven. Om duurzaam bij te dragen aan veranderingen, richten ze zich daarnaast op de verbreding van perspectieven, op aanpassing en verbetering van cultuurwaarden, zorg, ondersteuning en dienstverlening en van lokaal en landelijk overheidsbeleid en -systemen. Hierbij heeft de ervaringsdeskundige een kritisch reflecterende, samenwerkende en veranderingsgerichte houding.
- Een ervaringsdeskundige werkt vanuit een basisattitude waar wederkerigheid centraal staat. Het professionele handelen van de ervaringsdeskundige is gebaseerd op de volgende kernwaarden: gelijkwaardigheid, inclusiviteit, solidariteit, diversiteit, integriteit, respect en deskundig handelen. De betekenis van deze waarden is uitgewerkt in de beroepscode en heeft zijn weerslag in de competenties. (Bron: Beroepscode ervaringsdeskundigheid, 2022)

6.2 De competenties

De volgende competenties zijn van toepassing op de beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid. De ervaringsdeskundige:

1. Kan zich wederkerig en gelijkwaardig opstellen in contact en kan daarbij de eigen en collectieve ervaringskennis inzetten;
2. Kan gebruik maken van methoden, technieken en hulpmiddelen passend bij het vakgebied ervaringsdeskundigheid;
3. Kan op meerdere niveaus vanuit gelijkwaardigheid samenwerken en zich positioneren;
4. Kan vanuit ervaringskennis veranderingsgericht adviseren over zorg, ondersteuning, dienstverlening en beleid;
5. Kan conceptueel, normatief en beroepsmatig denken en handelen;
6. Kan de eigen deskundigheid onderhouden en ontwikkelen.

1.

De ervaringsdeskundige kan zich wederkerig en gelijkwaardig opstellen in contact en kan daarbij de eigen en collectieve ervaringskennis inzetten.

Het ruimte maken voor en het inzetten van de eigen en collectieve ervaringskennis is een zoektocht naar het vinden van de juiste aangrijpingspunten en het vinden van een balans tussen doen en laten. De ervaringsdeskundige kent de verschillende manieren en kan het juiste moment vinden om de eigen en collectieve ervaringskennis in te zetten en te laten landen bij anderen. Hij handelt hierbij op een bescheiden, integere en oordeelloze wijze. Hierdoor kan de ander of de groep op zoek gaan naar eigen ervaringen en kan er herkenning, een beweging of verandering plaatsvinden bij de ander of in diens context of omgeving.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- Faciliteert individueel en in groepsverband het verkennen van de eigen ervaringen en het ontwikkelen van ervaringskennis.

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

2. Nabijheid en afstand
3. Zingeving en zinloosheid en pijn kunnen verdragen
4. Kracht en kwetsbaarheid
5. Trots en schaamte, (zelf)stigma en uitsluiting

Wederkerig en gelijkwaardig contact

De ervaringsdeskundige:

- Kan present zijn en verschillende manieren vinden om met ander(en) in contact te komen en te blijven en toont hierin durf en lef;
- Toont oprechte interesse voor leefsituatie, levensverhaal, ervaring en beleving van anderen en luistert actief en zonder oordeel;
- Stemt af op anderen en sluit aan bij hun leefsituatie, belevingswereld en taal;
- Gaat respectvol om met grenzen van anderen, kan hierin flexibel zijn maar bewaakt daarbij wel goed de eigen grenzen;
- Beschikt over een grote gevoeligheid voor nuances en details van mensen met verschillende kwetsbaarheden;
- Gaat uit van de gehele mens en werkt niet met hokjes, classificaties of diagnoses. Hanteert geen stigmatiserend taalgebruik of taal afkomstig van andere disciplines, zoals medisch taalgebruik of beleidstaal.

Inzet eigen en collectieve ervaringskennis

De ervaringsdeskundige:

- Kan eigen en collectieve ervaringskennis zo inzetten dat dit anderen herkenning en inzichten biedt;
- Is open en transparant over eigen ervaringen en heeft door zelfreflectie een manier gevonden om deze een plek te geven;
- Kan ervaringskennis plaatsen in een context van een geheel van andere ervaringsverhalen en heeft zicht op welk element hij wil laten doorklinken in zijn verhaal;
- Kan zichzelf en de eigen ervaringskennis als rolmodel inzetten en een voorbeeldfunctie vervullen;

- Verstaat de kunst van het vertellen en geeft via het delen van ervaringskennis, zicht op kracht, mogelijkheden en de weg naar acceptatie, aanpassing, ontwikkeling of herstel;
- Is in staat focus te houden en in verbinding te blijven met zichzelf zonder het proces van de ander over te willen nemen. Kan ongevraagd advies aan de ander vermijden;
- Kan de ander toegang verschaffen tot ervaringskennis uit andere bronnen.

Ruimte maken voor ervaringskennis bij de ander

De ervaringsdeskundige:

- Kan ruimte bieden voor en omgaan met emoties en gevoelens van de ander en is in staat dichtbij de eigen ervaringswereld te blijven zonder daarbij de verbinding met zichzelf te verliezen;
- Kan kracht en krachtbronnen bij de ander herkennen, benoemen, bekrachtigen en mobiliseren (empowerment) waarbij de focus ligt op het delen van ervaringskennis en in verbinding blijven zonder het proces van de ander over te willen nemen;
- Is zich ervan bewust dat trots, schaamte en zelfstigma bij de ander en zichzelf naar voren kan komen bij het ruimte maken voor ervaringskennis, kan dit onder ogen zien en hierover het gesprek aangaan;
- Is in staat om open te praten over ervaringen, gedrag en gevoelens van de ander en biedt zo ruimte om oude ervaringen in het licht te laten komen van de betekenis die ze hebben.
- Straalt een gevoel van perspectief, ontwikkeling en hoop uit en het vertrouwen dat het leven in en met kwetsbaarheid draaglijk of waardevol kan zijn en dat herstel mogelijk is.
- Is in staat te beseffen dat ontwikkeling en herstel soms in kleine en voor de buitenwereld onzichtbare stappen kan zitten en is in staat deze stappen te verhelderen;
- Kan zich verhouden tot de diversiteiten van deelnemers in groepen en heeft daarbij oog voor zowel het groepsbelang als individuele belangen.

2.

De ervaringsdeskundige kan gebruik maken van methoden, technieken en hulpmiddelen passend bij het vakgebied ervaringsdeskundigheid.

De ervaringsdeskundige levert vanuit de eigen en collectieve ervaringskennis een belangrijke bijdrage. Dit is soms lastig te verwoorden, omdat het vaak kleine elementen zijn die ervoor zorgen dat de ander ruimte kan vinden voor ontwikkeling en herstel. Methoden, technieken en hulpmiddelen passend bij het vakgebied kunnen behulpzaam zijn en handvatten bieden en tevens helpen te expliciteren wat de ervaringsdeskundige doet en moet kunnen.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- Faciliteert individueel en in groepsverband het verkennen van de eigen ervaringen en het ontwikkelen van ervaringskennis.

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

1. De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis
6. Nieuwe en bestaande cultuurwaarden

De ervaringsdeskundige:

- Weet wat nodig is voor wederkerig en gelijkwaardig contact en kent de methoden die dit kunnen ondersteunen;
- Is bekend met methoden die anderen kunnen inzetten om ervaringskennis te ontdekken en te benutten en kan de andere hierbij – indien nodig – ondersteunen;
- Past gangbare instrumenten en methoden in het vakgebied toe;
- Kent de impact van stresserende en traumatische ervaringen, kan stresssensitief werken en technieken hiervoor inzetten;
- Is bekend met manieren om binnen organisaties, gemeentelijk en landelijk beleid ruimte te maken voor ervaringskennis en weet hoe hij invloed en zeggenschap kan vergroten.

3.

De ervaringsdeskundige kan op meerdere niveaus vanuit gelijkwaardigheid samenwerken en zich positioneren.

De beroepsmatige inzet van ervaringsdeskundigheid is nog volop in ontwikkeling. Steeds meer zien we dat de ervaringsdeskundige opereert in samenwerking met of in nauw contact met andere professionals binnen en buiten de eigen organisatie. Hierbij is het continu zoeken naar vormen van samenwerking die recht doen aan de deskundige inzet en die inkapseling in de organisatie voorkomt. Hierbij spelen bestaande en nieuwe cultuurwaarden een belangrijke rol. Het streven is steeds om de ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in te bedden in het bestaande werkproces, in het beleid van de organisatie en daarbuiten.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- De ervaringsdeskundige zet zich in om ervaringskennis een duidelijke plek te geven voor het realiseren van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening
- De ervaringsdeskundige participeert in bestaande relevante netwerken en werkt hierin samen
- De ervaringsdeskundige adviseert teams, management en stafafdelingen vanuit eigen en collectieve ervaringskennis bij het ontwikkelen van beleid om de zorg, ondersteuning en dienstverlening persoonsgericht, gelijkwaardig en toegankelijk te maken

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

1. De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis
2. Nabijheid en afstand
6. Nieuwe en bestaande cultuurwaarden

De ervaringsdeskundige:

- Kan zich positioneren en standpunten inbrengen vanuit de eigen en collectieve ervaringskennis;
- Is in staat om conflicten om te buigen naar een mogelijkheid om inzicht en uitwisseling van ervaringen te verdiepen en begrijpt dat aan conflicten met anderen vaak eigen innerlijke conflicten en onzekerheden ten grondslag liggen;
- Is zich ervan bewust dat de inzet van ervaringsdeskundigheid bij verschillende samenwerkingsvormen samenhangt met de visie op ervaringsdeskundigheid;
- Kan het belang van de inbreng van de eigen en collectieve ervaringskennis naast andere kennisbronnen zoals wetenschappelijke en professionele kennis aan anderen overbrengen;
- Kan denken en handelen vanuit gemeenschappelijke belangen, maar is in staat steeds scherp te blijven op de onderscheidende taken en competenties van ervaringsdeskundigheid;
- Heeft oog voor verschillende perspectieven en belangen in de samenwerking en probeert bewust niet ingekapseld te raken in de perspectieven en uitgangspunten vanuit professionele of wetenschappelijke kennis.
- Heeft kennis van de sociale kaart en kan zich hierbinnen positioneren.

4.

De ervaringsdeskundige kan vanuit ervaringskennis veranderingsgericht adviseren over zorg, ondersteuning dienstverlening en beleid.

Door ruimte te maken voor (collectieve) ervaringskennis, draagt de ervaringsdeskundige bij aan structurele veranderingen van zorg, ondersteuning, dienstverlening en beleid. Kritische reflectie op bestaande cultuurwaarden en processen luistert nauw en vraagt om afstemming op de omgeving zodat een gezamenlijk proces van leren en veranderen op gang komt.

Sommige reflecties van de ervaringsdeskundigen kunnen confronterend en schokkend zijn voor anderen. Daarom moet kritische reflectie en daaruit voortvloeiende advisering altijd vanuit begrip en respect voor het standpunt van de ander plaatsvinden.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- Zet zich in om ervaringskennis een duidelijke plek te geven voor het realiseren van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening
- Maakt door middel van eigen ervaringskennis en collectieve ervaringskennis de effecten van beleid zichtbaar
- Helpt om de kloof tussen de systeemwereld en de leefwereld van mensen te verkleinen
- Helpt mee met het ontwikkelen van een (beleids) visie over de inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in het brede sociale domein
- Zet zich in voor het creëren van maatschappelijke kansen en het bestrijden van stigma en discriminatie
- Draagt bij aan coachen, scholen, deskundigheidsbevordering en aanstelling van mensen met ervaringskennis, ervaringsdeskundigen en andere professionals en beleidsmakers

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

1. De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis
5. Trots en schaamte, (zelf)stigma en uitsluiting
6. Nieuwe en bestaande cultuurwaarden

De ervaringsdeskundige:

- Kan vanuit ervaringskennis een bijdrage leveren aan veranderingen via coachen, scholen en deskundigheidsbevordering van reguliere professionals en ervaringsdeskundigen op basis van eigen en collectieve ervaringskennis;
- Kan kritisch kijken naar de bestaande zorg, ondersteuning en dienstverlening en kan herkennen wanneer werkwijzen of interventies belemmerend zijn voor ontwikkeling en herstel en empowerment, en kan daarover het gesprek aangaan met verantwoordelijken;
- Kan eigen en collectieve ervaringskennis op verschillende manieren en momenten naar voren brengen en delen;

- Herkent vaak subtiele vormen van uitsluiting, stigmatisering en discriminatie en kan hierover het gesprek aan gaan;
- Herkent oude en nieuwe cultuurwaarden en kan begrip hebben voor verschillende standpunten;
- Kan binnen en buiten de organisatie kwartiermaken voor ervaringskennis en draagvlak creëren;
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek, ontwikkeling en innovatie op het terrein van de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen het team en de organisatie;
- Kan cliënten betrekken bij ontwikkel- en kwaliteitsverbeteringstrajecten.

5. De ervaringsdeskundige kan conceptueel, normatief en beroepsmatig denken en handelen.

De ervaringsdeskundige maakt onderdeel uit van een beroepsgroep die zich steeds verder ontwikkelt. Ook het kennisgebied ervaringskennis positioneert zich steeds sterker als belangrijke bron naast wetenschappelijke en professionele kennis. De ervaringsdeskundige kan de vakkennis, inzichten en hulpmiddelen die ontwikkeld zijn binnen het vakgebied inzetten. Het uitdragen van de waarden die gelden in het vakgebied kan hierbij helpen. Ze bieden legitimatie voor het beroepsmatig handelen.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- Levert een bijdrage aan de beroepsontwikkeling en de professionele inzet van het beroep ervaringsdeskundigheid
- Draagt via de inbreng van de eigen en collectieve ervaringskennis bij aan onderwijs en onderzoek
- Levert een bijdrage aan de beroepsontwikkeling en de professionele inzet van het beroep ervaringsdeskundigheid

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

1. De relatie ervaringskennis, professionele en wetenschappelijke kennis
6. Nieuwe en bestaande cultuurwaarden

De ervaringsdeskundige:

- Kent en handelt naar de belangrijkste waarden in het vakgebied;
- Kent de wortels en de geschiedenis van het vakgebied ervaringsdeskundigheid;
- Heeft kennis van benaderingen en concepten die gangbaar zijn in verschillende werkvelden of beleidsterreinen zoals herstel, empowerment, inclusie en uitsluiting, participatie, emancipatie en rechten van de mens;
- Neemt kennis van actuele ontwikkelingen in het vakgebied van ervaringsdeskundigheid mee en kan hierover een dialoog voeren;
- Kan zich verbinden met andere ervaringsdeskundigen en kent verschillende manieren om een bijdrage te leveren aan het verder ontwikkelen van het beroep en vak;
- Heeft inzicht in de ethische en normatieve kaders van het eigen vakgebied (beroepscode), kan zich hiertoe verhouden en ze inzetten als hulpmiddel om eigen standpunten te verhelderen en bij veel voorkomende dilemma's in het vakgebied (zie hoofdstuk 5);
- Kan over de eigen functie, taken, professionaliteit, organisatiebelang, structuur en beleid heen kijken en de beroepsmatige inzet als kader benutten;
- Kan zich verantwoorden over beroepsmatige keuzes, kan hiervan leren.

6.

De ervaringsdeskundige kan de eigen deskundigheid onderhouden en ontwikkelen.

Voor de ervaringsdeskundige is het van belang om verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen persoonlijke en beroepsmatige ontwikkeling. Er kunnen uitdagingen komen in het werk die het evenwicht kunnen verstoren, waardoor het nodig is om te zoeken naar een nieuwe balans. Daarom is het van belang dat een ervaringsdeskundige steeds oog heeft voor het eigen welbevinden.

Deze competentie is nodig bij de volgende taken:

- De ervaringsdeskundige reflecteert op het eigen handelen
- De ervaringsdeskundige houdt eigen deskundigheid en expertise op peil
- Levert een bijdrage aan de beroepsontwikkeling en de professionele inzet van het beroep ervaringsdeskundigheid

Deze competentie is nodig bij de volgende kritische beroepssituaties en spanningsvelden:

4. Kracht en kwetsbaarheid
5. Trots en schaamte, (zelf)stigma en uitsluiting

De ervaringsdeskundige:

- Kent eigen kernkwaliteiten, valkuilen en allergieën en hanteert stressvolle situaties, voor zichzelf en anderen;
- Kan kwetsbaarheid en emoties tonen, legt een relatie met de eigen en collectieve ervaringskennis en is zich ervan bewust dat hierop verschillende perspectieven zijn en kan de dialoog hierover aangaan;
- Kan reflecteren op en daarmee sturing geven aan het eigen beroepsmatige handelen en het verder leren en ontwikkelen als ervaringsdeskundige. Is zich ervan bewust in een leerproces te zitten en dat dit steeds doorgaat;
- Kan grenzen aan eigen kennis, kunde en mogelijkheden en dilemma's bespreekbaar maken;
- Heeft oog voor het eigen welbevinden en kan hulp inschakelen als dat nodig is.

7

Beroepsniveaus van ervarings- deskundigen

7. Beroepsniveaus van ervaringsdeskundigen

Dit hoofdstuk beschrijft de niveaus die kunnen worden onderscheiden in de beroepspraktijk van ervaringsdeskundigheid. Een adequate niveauaanduiding is noodzakelijk voor een goede hulp- en dienstverlening aan cliënten en voor het functioneren als beroepskracht in een organisatie. Niveaus van beroepsuitoefening beschrijven vooral de mate waarin beroepskrachten competent moeten zijn om hun handelen succesvol te laten zijn, waarbij verschillende vormen mogelijk zijn. Het doel is dat de beroepskracht op de juiste plek zijn werk kan doen, daar voldoening uit haalt, er gezond bij blijft, dat er evenwicht is tussen draagkracht en draaglast en dat de beroepskracht zich binnen zijn mogelijkheden kan ontwikkelen. De betrokkenheid van ervaringsdeskundigen bij hun werk kan op gespannen voet staan met de tijd en de middelen die beschikbaar zijn voor de uitvoering van het werk. Ook daarom is het van belang dat duidelijk is beschreven op welk niveau ervaringsdeskundigen competent moeten zijn om hun taken tot een goed resultaat te brengen.

Het niveau van beroepsuitoefening is iets anders dan een beschrijving van functieniveaus op basis van een FWG-waarderingschaal. Het onderscheid in functieniveaus wordt bepaald door het gehanteerde functiewaarderingsstelsel. Functiewaarderingsstelsels maken op basis van een systematische analyse een afweging van de zwaarte van een functie op basis waarvan onder andere het salaris wordt bepaald. De criteria op basis waarvan de zwaarte van de functie wordt vastgesteld is verschillend per cao en wordt ingegeven door de context van de branche. De niveaus van beroepsuitoefening zoals we die hier beschrijven zijn breder (contextonafhankelijk) en algemener opgesteld (op basis van minder criteria) dan functiebeschrijvingen van branches.

Ervaringsdeskundigen kunnen vanuit een brede achtergrond en vanuit verschillende opleidingsniveaus invoegen in de beroepspraktijk. Ook de opleidingen kennen een indeling in niveaus. Deze loopt niet 1-op-1 gelijk aan de indeling in beroepsniveaus. De indeling in beroepsniveaus is vloeiender en elk beroepsniveau biedt ruimte om vanuit een verschillende opleidingsniveau in te stromen en door te ontwikkelen.

7.1 Niveaubeschrijvingen

Het hart van ervaringsdeskundigheid is de inzet van de eigen ervaringskennis ten behoeve van het inzicht in en de ontwikkeling van ervaringskennis van anderen. Hiermee onttrekt ervaringskennis zich voor een belangrijk deel aan niveaubepalingen. Echter om de ervaringskennis goed in te kunnen zetten in de complexe praktijk van zorg en welzijn, gelden dezelfde kenmerken als voor de reguliere niveaubepalingen van de beroepspraktijk. Hierbij zijn de volgende criteria leidend: Complexiteit, Transfer (wisselwerking theorie en praktijk), Zelfstandigheid en Verantwoordelijkheid.

Complexiteit betreft de mate waarin de volgende bekwaamheden toegepast moeten worden:

- Flexibiliteit
- Originaliteit
- Reflectie
- Probleemoplossend vermogen
- Verrichten van routinematige handelingen
- Snelheid van reageren

De beroepsuitoefening van een ervaringsdeskundige kan eenvoudig tot zeer complex van aard zijn. De inzet van ervaringsdeskundigheid doet een groot beroep op bekwaamheden waarbij de eigen kwetsbaarheid en emotionele nabijheid wordt ingezet ten behoeve van het herstel van anderen. Ook het doorbreken van stigma's kan veel wrijving en spanning met zich meebrengen. Zowel de complexiteit van de handelingen als de complexiteit van de situatie doen een beroep op de inzet van probleemoplossend vermogen, flexibiliteit en reflectie.

Transfer definiëren we als de mate waarin de ervaringsdeskundige zijn vermogen moet aanspreken om:

- Abstracte zaken te vertalen naar concrete situaties, en omgekeerd;
- Vermogens, opgedaan in de ene situatie, in te zetten in een andere, soortgelijke situatie.

Wanneer kennis en vaardigheden een lage transfer hebben wordt gesproken van context gebonden kennis en vaardigheden; wanneer de beroepskracht zijn kennis en vaardigheden in uiteenlopende situaties moet inzetten binnen het vakgebied spreken we van beroepsspecifieke kennis en vaardigheden.

Wanneer kennis en vaardigheden moeten worden ingezet in sterk uiteenlopende en het beroep overstijgende situaties spreken we van beroepsafhankelijke kennis en vaardigheden.

Zelfstandigheid: de mate waarin de ervaringsdeskundige op eigen kracht beslissingen en initiatief moet nemen en taken verricht.

Verantwoordelijkheid: de mate waarin de ervaringsdeskundige verantwoordelijk is voor:

- Zijn beroepsmatig handelen;
- De gevolgen van zijn beroepsmatig handelen voor de cliënt;
- Het beroepsmatig handelen van anderen (Radema, Van den Berg & Holmes, 2000).

7.2 Beroepsniveaus

In het beroepsregister van ervaringsdeskundigen worden drie niveaus onderscheiden:

- Ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige
- Uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige
- Coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige

Ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige

De ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige zet de eigen en collectieve ervaringskennis bij kerntaak 1 'ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen' individueel of in groepsverband in. Hij hanteert daarbij methoden en uitgangspunten van zelfhulp. Daarnaast zet hij eigen ervaringen in bij voorlichting ten behoeve van de kerntaken 2 'bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening' en 3 '(beleids)beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld'.

De ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige kan starten met opleidingsniveau 2, 3 of 4 en met voortgaande ontwikkeling en groeiende praktijkervaring het takenpakket veranderen en uitbreiden met taken waarvoor een steeds hogere mate van zelfstandigheid, transfer, complexiteit en verantwoordelijkheid is vereist.

Bijvoorbeeld door bij kerntaak 1 steeds meer eigen initiatief in het contact te leggen met cliënten, door steeds zelfstandiger zelfhulpgroepen te organiseren en aan te bieden. Bij kerntaak 2 kan hij geleidelijk aan meer taken oppakken om ervaringen te delen ten behoeve van het toegankelijk en beschikbaar maken van methodische zelfhulp en door voorlichting te geven over herstelondersteuning. Bij kerntaak 3 kan hij bijdragen aan de organisatie van activiteiten ten behoeve van destigmatisering, voorlichting geven en in dialoog gaan.

De ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige werkt vaak in stabiele situaties in een team met andere disciplines of in een team van ervaringsdeskundigen. Hij ontvangt bij voorkeur steun en begeleiding van een ervaringsdeskundige en heeft intervisie met andere ervaringsdeskundigen. Idealiter is de functie ingebed in samenhang met de functies voor uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige(n) en coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige(n). Dit biedt de ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige de mogelijkheid om door te groeien naar een hoger functieniveau.

Uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige

De uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige zet de eigen en collectieve ervaringskennis bij kerntaak 1 'ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen' in binnen individuele contacten en daarnaast in het organiseren en faciliteren van methodische zelfhulp. Hij zet zich ook in op kerntaak 2 'bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening'. Hier richt hij zich met name op het structureel beschikbaar en breed toegankelijk maken van methodische zelfhulp in de organisatie, op voorlichting geven en op dialoogvoering over ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid. Hij is ook actief op kerntaak 3 '(beleids)beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld'. Hier neemt hij deel aan projecten en samenwerkingsverbanden, vervult organisatorische en adviestaken, en gaat in dialoog.

De uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige kan starten met opleidingsniveau 4, 5 of 6 en met voortgaande ontwikkeling en groeiende praktijkervaring kan het takenpakket veranderen en uitbreiden met taken waarbij een steeds hogere mate van zelfstandigheid, transfer, complexiteit en verantwoordelijkheid is vereist. Dit kan bijvoorbeeld gaan over (bijdragen aan) taken op het gebied van beleidsontwikkeling, -uitvoering en -evaluatie en op het vlak van cultuurverandering in de organisatie en daarbuiten. De uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige werkt vaak in redelijk complexe tot complexe situaties in een team met andere disciplines of met andere ervaringsdeskundigen. Hij ontvangt bij voorkeur steun en begeleiding van een ervaringsdeskundige. Idealiter is de functie ingebed in samenhang met de functies van ondersteunend en assistierend ervaringsdeskundige(n) en coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige(n).

Coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige

De coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige zet de eigen en collectieve ervaringskennis bij kerntaak 1 'ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen' in ten behoeve van kerntaak 2 'bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening' en 3 '(beleids) beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld'. Dit vertaalt zich naar beleidsontwikkeling, -uitvoering en -evaluatie, naar onderwijs en onderzoek ten behoeve van de kerntaken, en naar het coördineren en ondersteunen van ondersteunend en assistierend en uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundigen.

De coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige kan starten met opleidingsniveau 5, 6 of 7 en met voortgaande ontwikkeling en groeiende praktijkervaring kan het takenpakket veranderen en uitbreiden met taken gericht op innovatie, onderzoek en leidinggeven. De coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige werkt doorgaans zelfstandig, kan complexe situaties aan die een hoge mate van transfer en verantwoordelijkheid vereisen. De functie is ingebed in samenhang met de hiërarchische lijnen van de organisatie.

	Ondersteunend en assisterend ervaringsdeskundige	Uitvoerend en coördinerend ervaringsdeskundige	Coördinerend en leidinggevend ervaringsdeskundige
Zelfstandigheid	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt onder begeleiding aan kerntaken 1, 2 en 3; • Neemt beslissingen in gemiddeld complexe situaties en zoekt naar oplossingen binnen zijn eigen beroepsmatig handelen; • Maakt gebruik van formats en instructies om eigen werkzaamheden aan te pakken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt zelfstandig aan kerntaken 1,2 en 3; • Neemt beslissingen in complexe situaties en zoekt naar oplossingen binnen zijn eigen beroepsmatig handelen; • Maakt gebruik van formats en instructies, maar kan werkzaamheden bijstellen om adequate resultaten te behalen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt zelfstandig aan kerntaken 1, 2 en 3; • Neemt beslissingen in zeer complexe situaties en is in staat oplossingen te zoeken buiten het eigen beroepsmatig handelen; • Ontwikkelt formats en instructies en vervult een regiefunctie.
Transfer	<ul style="list-style-type: none"> • Past kennis en vaardigheden toe in de eigen werksituatie; • Kennis en vaardigheden zijn context gebonden en beroepsspecifiek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Past kennis en vaardigheden toe in de eigen en vergelijkbare werksituaties; • Kennis en vaardigheden zijn minder context gebonden, meer beroepsspecifiek en regelmatig beroepsonafhankelijk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertaalt kennis en vaardigheden naar een aanpak binnen en buiten de eigen werksituatie; • Kennis en vaardigheden zijn beroepsspecifiek en beroepsonafhankelijk; • Is in staat te reflecteren op metaniveau op het gedrag van anderen in multidisciplinair verband.
Complexiteit	<ul style="list-style-type: none"> • Kan oplossingen bedenken in de eigen werkcontext; • Werkt vooral in gemiddeld complexe en redelijk stabiele situaties waarbij hij terug kan vallen op anderen voor instructie en feedback. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legt verbanden tussen verschillende gebeurtenissen en bedenkt oplossingen binnen de eigen context; • Werkt in gemiddeld tot complexe situaties waarbij wrijvingen en spanningen aanwezig zijn; • Werkt en plant zijn werk binnen gestelde kaders. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan werken in (zeer) complexe en sterk wisselende situaties waarbij wrijvingen en spanningen aanwezig zijn; • Bedenkt zelf creatieve oplossingen binnen en buiten de eigen context en bij complexe vragen; • Is in staat nieuwe kaders te ontwikkelen en anderen hierin mee te nemen.
Verantwoordelijkheid	<ul style="list-style-type: none"> • Is aanspreekbaar op het eigen beroepsmatig handelen; • Is verantwoordelijk voor de organisatie van de eigen werkzaamheden en voor overleg en afstemming met anderen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Is aanspreekbaar op het eigen beroepsmatig handelen en de gevolgen daarvan voor anderen • Is verantwoordelijk voor de organisatie van de eigen werkzaamheden en voor die van minder ervaren collega's. 	<ul style="list-style-type: none"> • Is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en uitvoeren van ondersteuning en de effecten daarvan; • Is aanspreekbaar op aanpak, coördinatie, continuïteit en resultaat van de gehele inzet van ervaringsdeskundigheid; • Is verantwoordelijk voor kwaliteitsverbetering van het vakgebied en beleid.

Colofon

Dit is een uitgave van Vereniging van Ervaringsdeskundigen (VvEd), Trimbos-instituut, Movisie en Kenniscentrum Phrenos. Mogelijk gemaakt door ZonMw.

Projectgroep

Nicole van Erp, Trimbos-instituut
Dienke Boertien, Kenniscentrum Phrenos
Sonja Liefhebber, Movisie
Arjan van den Berg, VvEd

Werkgroep

Niek van Haasteren, Familie Ervaringsdeskundigheid
Evelien Hulshof, GGZ Oost Brabant
Miranda de Haas, Gemeente Meppel | Armoede en sociale uitsluiting
Mine Ozalp Durmaz, Steunpunt GGZ Utrecht | Leefwereldkennis
Mannus Boote, ExpEx | Jeugdzorg
Marcel van Natter, GGZ Drenthe | Verslavingszorg
Odette Hensen, HVO Querido | Maatschappelijke opvang
Toon Walravens, GGz Eindhoven | Forensische zorg
Marieke van Keeken, UWV
Joy Moonen, Anderswerkend lichaam
Klazine Tuinier, HerstelTalent | Sociaal domein
Annemoon van Noorden, Moviera | Huiselijk geweld

Focusgroep werkgevers

IrisZorg, HerstelTalent, Mentrum, Ixta Noa, Sterk uit Armoede

Focusgroep opleidingen

BGE Zadkine, Rotterdam
HAN University of Applied Sciences, Arnhem Nijmegen
Hanzehogeschool, Groningen
Familieperspectief
Hogeschool Utrecht
Kwintes, Utrecht

Stuurgroep

VvEd, Trimbos-instituut, Kenniscentrum Phrenos, Movisie, Valente, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), de Nederlandse ggz en Sociaal Werk Nederland.

Met dank aan

Marjo Boer, Suzanne Schipper, Leonieke Bijvoet en Daantje Daniëls van VvEd, Lianne Hogema van ZonMw en Tea Keijl van Tekstbureau Zonder H.

Ontwerp en vormgeving

Margriet van der Heijden, Puikbedacht & Manon Oosting, Manono

Nijmegen, 2022

Bijlage

Bijlage • Uitwerking van de vier kerntaken

Kerntaak 1

Ruimte maken voor ervaringskennis bij het herstel of de persoonlijke ontwikkeling van mensen die ontwrichtende situaties en de gevolgen daarvan ervaren.

1. De ervaringsdeskundige faciliteert individueel en in groepsverband het verkennen van de eigen ervaringen en het ontwikkelen van ervaringskennis

De ervaringsdeskundige:

- Ondersteunt vanuit eigen ervaringskennis de ander bij het ontdekken en benutten van eigen mogelijkheden, krachtbronnen, empowerment en handelingsstrategieën (ervaringskennis);
- Faciliteert groepsbijeenkomsten waarbij deelnemers hun eigen mogelijkheden, krachtbronnen, empowerment en handelingsstrategieën (ervaringskennis) ontdekken en benutten;
- Ondersteunt het groepsproces en de gelijkwaardige uitwisseling van ervaringen, en creëert omstandigheden waarin mensen zich veilig genoeg voelen om ervaringskennis te ontdekken en te kunnen ontwikkelen;
- Geeft door eigen gedrag en inzet het voorbeeld en brengt eigen ervaringskennis en collectieve ervaringskennis op passende momenten in;
- Ondersteunt vanuit ervaringskennis bij het vinden van andere mogelijkheden voor zorg, ondersteuning en dienstverlening die beter aansluit bij de behoefte;
- Biedt de ander ondersteuning vanuit ervaringskennis bij en tijdens crisismomenten vanuit samen gemaakte afspraken zoals vanuit een crisiskaart, signaleringsplan of WRAP.

Kerntaak 2

Bevorderen van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening.

1. De ervaringsdeskundige zet zich in om ervaringskennis een duidelijke plek te geven voor het realiseren van persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg, ondersteuning en dienstverlening

De ervaringsdeskundige:

- Herkent wanneer aanpak, werkwijzen of interventies onvoldoende ruimte laten voor het herstel of ontwikkelproces van individuen en participatie in de samenleving en gaat daarover het gesprek aan met de verantwoordelijke;
- Benut eigen en collectieve ervaringskennis om veranderingen in de werkwijze en organisatie te bewerkstelligen;
- Verkent wat er nodig is om ervaringskennis een duidelijke plek te geven in de organisatie. Dit doet hij door visies en standpunten te onderzoeken en randvoorwaarden, knelpunten en haalbaarheid te verkennen;
- Organiseert reflectie vanuit eigen en collectieve ervaringskennis over de organisatie van bestaande zorg, ondersteuning, dienstverlening en de impact ervan op anderen. Kaart conclusies aan bij verantwoordelijken en denkt mee en over veranderingen;
- Komt op tegen stigmatisering (ook subtiel), herkent discriminatie en mechanismen voor uitsluiting, kan patronen ter discussie stellen, en diversiteit en inclusie bevorderen en beïnvloeden op basis van eigen of collectieve ervaringskennis;
- Denkt mee over hoe ervaringskennis een structurele en duidelijke plek kan krijgen binnen de organisatie.

2. De ervaringsdeskundige draagt bij aan coaching, scholing, deskundigheidsbevordering en aanstelling van mensen met ervaringskennis, ervaringsdeskundigen en andere professionals en beleidsmakers

De ervaringsdeskundige:

- Organiseert uitwisseling, reflectie en geeft intervisie aan mensen met ervaringskennis en ervaringsdeskundige collega's (in opleiding);
- Coacht, adviseert en schoolt reguliere professionals en beleidsmakers vanuit eigen en collectieve ervaringskennis om persoonsgerichte, gelijkwaardige en toegankelijke zorg te realiseren;
- Is betrokken bij en adviseert over scholing en opleiding voor (nieuwe) medewerkers en bij het aanstellen van (ervaringsdeskundige) collega's.

3. De ervaringsdeskundige adviseert teams, management en stafafdelingen vanuit eigen en collectieve ervaringskennis bij beleidsontwikkeling om de zorg, ondersteuning en dienstverlening persoonsgericht, gelijkwaardig en toegankelijk te maken

De ervaringsdeskundige:

- Ontwikkelt in gezamenlijkheid visie en beleid op gebied van inzet ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid en geeft hier samen met andere professionals, management en stafafdelingen concrete invulling aan;
- Adviseert op basis van eigen en collectieve ervaringskennis bij vernieuwingsprojecten;
- Heeft oog voor het proces van verandering van cultuurwaarden en bijkomende discussies, dilemma's en spanningsvelden en kan dat ten gunste beïnvloeden;
- Biedt ruimte voor en support aan interdisciplinaire samenwerking vanuit ervaringsdeskundigheid;
- Zet zich in voor persoonsgericht, gelijkwaardig en toegankelijk beleid binnen de eigen organisatie.

4. De ervaringsdeskundige participeert in bestaande relevante netwerken en werkt hierin samen

De ervaringsdeskundige:

- Participeert en werkt samen in netwerken met ervaringsdeskundigen en andere relevante netwerken op organisatieniveau en indien van toepassing op wijk- en buurtniveau;
- Participeert in en organiseert afstemming met initiatieven rond inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid;
- Maakt kwartier voor inzet van ervaringskennis in netwerken en maatschappelijke verbanden.

Kerntaak 3

(Beleids)beïnvloeding van de systeemwereld om die dienend te maken aan de leefwereld om zodoende empowerment, diversiteit en inclusie te bevorderen.

1. De ervaringsdeskundige maakt door middel van eigen ervaringskennis en collectieve ervaringskennis de effecten van beleid zichtbaar

De ervaringsdeskundige:

- Maakt effecten van beleid zichtbaar en brengt daarbij eigen en collectieve ervaringskennis in;
- Maakt individuele en collectieve ervaringskennis zichtbaar en toegankelijk voor verschillende beleidsterreinen;
- Werkt samen met onder andere ervaringsdeskundigen en maatschappelijke organisaties om de effecten van beleid en de betekenis voor mensen zichtbaar te maken.

2. Helpt om de kloof tussen systeemwereld en de leefwereld van mensen te verkleinen

De ervaringsdeskundige:

- Zet zich samen met anderen in om ervaringskennis te benutten en participatie en zeggenschap te stimuleren en te ontwikkelen;
- Zet zich in samen met collega's en beleidsmakers in om ruimte te maken voor ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid en de waarde hiervan in de (gemeentelijke) organisaties en instanties zichtbaar te maken;
- Helpt mee door na te denken over hoe de kloof tussen systeem en leefwereld verkleind kan worden door te investeren in laagdrempelige toegang en begrijpelijke communicatie;
- Helpt mee om vragen van mensen en aanbod van voorzieningen beter bij elkaar te brengen via het zichtbaar maken van eigen en collectieve ervaringskennis.

3. De ervaringsdeskundige helpt mee met het ontwikkelen van een (beleids)visie over de inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in het brede sociale domein

De ervaringsdeskundige:

- Denkt mee in alle fasen van het beleidsproces en draagt er zorg voor dat eigen en collectieve ervaringskennis wordt ingezet en benut;
- Helpt mee met visievorming over de inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid;
- Helpt mee om beleid- en beleidsprocessen toegankelijk en inzichtelijk te maken voor mensen;
- Helpt mee om de bijdrage van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid zichtbaar te maken.

4. De ervaringsdeskundige zet zich in voor het creëren van maatschappelijke kansen en het bestrijden van stigma en discriminatie

De ervaringsdeskundige:

- Signaleert situaties die wijzen op stigma, uitsluiting en discriminatie;
- Geeft vanuit eigen ervaringskennis voorlichting en ontwikkelt samen met betrokkenen anti-stigma activiteiten;
- Creëert kansen en mogelijkheden voor maatschappelijke participatie;
- Onderhoudt contact met maatschappelijke organisaties en maakt kwartier in maatschappelijke organisaties voor ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid;
- Stimuleert het benutten van ervaringskennis bij het ontwikkelen en uitvoeren van inclusie beleid. Werkt daarbij samen met relevante lokale en landelijke stakeholders.

Kerntaak 4

Eigen en collectieve ervaringskennis inzetten ter versterking van het vakgebied en de positionering van het beroep.

1. De ervaringsdeskundige reflecteert op het eigen handelen

De ervaringsdeskundige:

- Reflecteert op eigen ervaringen, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid;
- Neemt deel aan intervisiegroepen met ervaringsdeskundige collega's en met anderen ondersteuners, begeleiders en hulpverleners;
- Reflecteert op de inzet van ervaringsdeskundigheid, vraagt daarbij ook feedback aan cliënten, mensen en collega's en geeft zo nodig signalen af in situaties die knellen.

2. De ervaringsdeskundige houdt eigen deskundigheid en expertise op peil

De ervaringsdeskundige:

- Blijft zichzelf persoonlijk en beroepsmatig ontwikkelen: houdt vakliteratuur bij, volgt bijscholing en legt verbinding met eigen praktijkervaringen en ervaringskennis;

- Houdt verbinding met de oorsprong van de eigen ervaringsdeskundigheid;
- Houdt verbinding met relevante burger- en bewonersinitiatieven, cliënten-, herstel- en zelfregie organisaties;

3. De ervaringsdeskundige draagt via de inbreng van de eigen en collectieve ervaringskennis bij aan onderwijs en onderzoek

De ervaringsdeskundige:

- Stelt zijn ervaringskennis beschikbaar voor het beroepsonderwijs;
- Verzorgt (gast)lessen en begeleidt ervaringsdeskundigen in hun (beroeps)opleiding;
- Draagt bij aan actie-, handelings- en praktijkonderzoek door onderzoeksthema's te agenderen en door zelf actief te participeren en/of leiding te nemen in onderzoek;
- Draagt bij aan publicaties en communicatie via relevante communicatiekanalen.

4. Levert een bijdrage aan de beroepsontwikkeling en de professionele inzet van het beroep ervaringsdeskundigheid

De ervaringsdeskundige:

- Maakt kwartier voor inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid binnen organisaties;
- Zet zich in voor het zichtbaar maken, ontwikkelen en benutten van ervaringsdeskundigheid en collectieve ervaringskennis;
- Stimuleert en creëert randvoorwaarden die nodig zijn voor het professioneel uitoefenen van de functie van ervaringsdeskundige binnen organisaties.
- Maakt kwartier voor de inzet van ervaringsdeskundigheid in brede maatschappelijke en politieke verbanden;
- Draagt bij aan visieontwikkeling en beroepsontwikkeling van het vak ervaringsdeskundigheid.